

2ο ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΣΑΜΟΥ

Τάξη: Γ΄ Τμήμα: 2ο

ΘΕΜΑ: «Η θέση της Ελληνίδας στα χρόνια της Τουρκοκρατίας και η συμβολή της στην Ελληνική Επανάσταση»

Σχολικό έτος 2003-2004

Υπεύθυνη καθηγήτρια: Μαρία Μπαλλή

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΣΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

Την εποχή που η Ευρώπη γνώριζε την Αναγέννηση της, θεμέλιο ενός νέου κόσμου, οι Έλληνες και οι Ελληνίδες, μαζί μ' όλους τους άλλους λαούς της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, περνούσαν κάτω από την τουρκική κυριαρχία.

Στη χειρότερη θέση απ' όλους τους υπόδουλους, ανεξάρτητα από την κοινωνική τάξη, βρίσκονταν οι γυναίκες. Το φύλο έπαιξε κι εδώ καθοριστικό ρόλο, αφού θα ήταν αφύσικο να μην εκχωρήσουν οι άρρενες αφέντες ν' απολαμβάνουν τις γυναίκες της υπόδουλης φυλής. «Η γυνή - γράφει η Ελληνίδα φεμινίστρια του 19ου αιώνα **Καλλιόρρη Παρρέν** - δουλικώτερον και των δούλων αυτών διήγε βίον. Κλεισμένη εντός γυναικωνιτών, ουδέποτε εξέρχεται ασκεπής του οίκου. Και μόνο ούτω σώζεται από τας κατακτητικὰς ορέξεις και τον εξανδραποδισμόν των τυράννων». Έτσι από τους πρώτους κιόλας χρόνους της οθωμανικής κατάκτησης και παρά την εγγύηση του Μωάμεθ 2ου, σε όσους δεν πέρασαν από την κόψη του μαχαιριού του ότι θα ζούσαν με ειρήνη και ασφάλεια, σημειώθηκε ένα κύμα απαγωγών ωραίων Ελληνίδων που είχαν την ατυχία να κινήσουν την προσοχή διάφορων ισχυρών Τούρκων.

Αυτές οι απαγωγές, αντί να θεωρηθούν από τον «εγγυητή της ασφάλειας» παράνομες, νομιμοποιήθηκαν με μια διάταξη του οθωμανικού δικαίου, που όρισε ότι κάθε πολίτης μπορούσε να πάρει σαν «προσωρινή σύζυγο» όποια Ελληνίδα του άρεσε και στη συνέχεια να τη διώξει, μια διαδικασία που θα μπορούσε να επαναληφθεί χωρίς περιορισμούς.

Ο συντριπτικός αυτός για τις ελληνικές οικογένειες θεσμός, που τον έλεγαν «**καπί-νι**», καταργήθηκε νομοθετικά το 1672 χωρίς όμως να καταργηθεί και η πρακτική εφαρμογή του. Απλώς το νόμο αντικατέστησε τώρα η ελεύθερη κρίση του καδή. Πραγματικά, ο Άγγλος περιηγητής Ρίτσαρντ Τσάντλερ που επισκέφτηκε την Αθήνα έναν ολόκληρο αιώνα μετά την κατάργησης της αισχρής διάταξης, γράφει ότι «τα κάλλη μιας κοπέλας μπορεί να ερεθίσουν κάποιο Τούρκο κι αυτός να εξασφαλίσει την άδεια του καδή για να την κλείσει στο χαρέμι του». Έτσι οι Ελληνίδες, στο εσωτερικό της οθω-

μανικής επικράτειας αποτελούσαν έναν πληθυσμό από δυνητικές παλλακίδες όπως άλλωστε κι από δυνητικές σκλάβες, αφού στην παραμικρή κίνηση ανυπακοής οι Τούρκοι έσφαζαν όλους τους αρσενικούς ανυπάκουους και πουλούσαν τις γυναίκες τους και τις κόρες τους στα σκλαβοπάζαρα της Ανατολής.

Ανεξάρτητα από τις επιθυμίες των γονιών, κανένας Έλληνας, σ' όποια τάξη κι αν ανήκε, δεν είχε το δικαίωμα να παντρευτεί χωρίς την άδεια του αγά της περιοχής. Αν όμως συνέβαινε να βρει ο αγάς τη νύφη του γούστου του, τότε απλώς την κρατούσε για λογαριασμό του, χωρίς κανένας να τολμάει να φέρει αντίρρηση. Ο θαρραλέος ή ο πολύ ερωτευμένος που τολμούσε να παραπονεθεί σε κάποια ανώτερη αρχή, πασά, βεζίρη ή και τον ίδιο το σουλτάνο θα πλήρωνε πολύ ακριβά την τόλμη του, το ελαφρότερο που είχε να πάθει ήταν να χάσει όλο του το βίος και το βαρύτερο να χάσει τη ζωή του.

Ύστερα απ' αυτά καταλαβαίνει κανείς γιατί η πρώτη και κυριότερη φροντίδα των Ελληνίδων ήταν να μένουν κατά το δυνατό αόρατες. Δεν έβγαιναν σχεδόν ποτέ από το σπίτι, όσες τουλάχιστο δεν ήταν χωριάτισσες υποχρεωμένες να πάνε στα χωράφια, ενώ οι πλουσιότεροι ακόμη κι εκκλησιάκια έχτισαν στον περίβολο των σπιτιών τους, ώστε τα θηλυκά μέλη της οικογένειας να εκτελούν εκεί, διακριτικά και αθόρυβα, τα θρησκευτικά τους καθήκοντα. Οι φτωχότεροι, γι' αυτά τα καθήκοντα έπαιρναν τις γυναίκες τους και πήγαιναν σε κάποιο ναό πριν από το χάραμα όταν οι Τούρκοι ακόμη κοιμόντουσαν. Καθώς ξημέρωνε, πριν ο ήλιος καταφοτίσει τα μέρη τους, είχαν κιόλας γυρίσει βιαστικά στο σπίτι. Στις σπανιότερες περιπτώσεις, που χρειαζόταν να βγουν έξω, συνήθως για να πάνε στο δημόσιο λουτρό και στην εκκλησία, όχι μόνο συνοδεύονταν από άντρες αλλά τύλιγαν το κεφάλι κι ένα μέρος του προσώπου τους με μια λευκή μαντίλα, όταν δεν προτιμούσαν να φορέσουν τον οθωμανικό φερετζέ, έτσι ώστε να μην διαφέρουν καθόλου από τις Τουρκάλες. Οι χωρικές που δεν μπορούσαν να μείνουν κλεισμένες στο σπίτι, χρησιμοποιούσαν όλα τα μέσα για να γίνουν άσχημες και αποκρουστικές, μουντζουρώνοντας το πρόσωπο τους και φορώντας βρομερά κουρέλια. Έκαναν ένα είδος μακιγιάζ από την ανάποδη, αντίστροφο από εκείνο που κάνουν οι γυναίκες σ' όλα τα μήκη και πλάτη της Γης.

Ο γάμος με τις παραδοσιακές προετοιμασίες και τη μεγαλόπρεπη τελετή, ένα από τα ακμαία και ποιητικότερα εθιμικά βιώματα του ελληνικού λαού, μελετήθηκε από τους περιηγητές με ιδιαίτερη προσοχή στα χρόνια της τουρκοκρατίας, όταν αποτελούσε γι' αυτούς μια αντιδιαστολή όχι μόνο προς τα μωαμεθανικά έθιμα αλλά και προς τις εξουθενωτικές συνθήκες ζωής των υπόδουλων Ελλήνων. Οι ταξιδιώτες θαύμαζαν ένα λαό που, μολονότι έχασε την ανεξαρτησία του, τελούσε τους γάμους του με βυζαντινή - παραδοσιακή τελετουργία.

Οι προετοιμασίες του γάμου, με το πλύσιμο των μαλλιών, την έκθεση και την παράδοση της προίκας, τα ζυμώματα των ψωμιών και των γλυκισμάτων, με τις προμήθειες, τα καλέσματα, το ντύσιμο των μελλονύμφων και τα τελετουργικά τραγούδια, αποτελούσαν ανέκαθεν ένα λαϊκό εθιμοτυπικό πρωτόκολλο οικογενειακής αξιοπρέπειας, κοινοτικής αλληλεγγύης και οικονομικής κατοχυρώσεως του νέου ζευγαριού. Οι δύο οικογένειες των συμπεθέρων και οι πιο φτωχές, έφταναν με τον γάμο των παιδιών τους στο απόγειο του πατροπαράδοτου φιλότιμου, της γενναιοδωρίας και της επιδείξεως. Και το ζευγάρι των νεόνυμφων αποτελούσε, την ημέρα εκείνη, τα δύο «βασιλεύοντα πρόσωπα της κοινότητας» «Χρυσός αετός του παλατιού άνοιξε τα φτερά του και πήρε τη βασίλισσα που κάθεται κοντά του».

Ο Sonnini σημειώνει για την ημέρα του γάμου όσα παρακολούθησε το 1777 σε ένα νησί του Αιγαίου «Η πομπή προς την εκκλησία γίνεται με αργό ρυθμό και επισημότη-

τα. Την ζωντανεύουν χοροί και τραγούδια. Συχνά προπορεύονται λαμπάδες, σύμβολα του Υμέναιου ... Στα κεφάλια των νεόνυμφων ρίχνουν μπαμπακόσπορο («καταχύσματα»). Το ίδιο κάνουν και στην εκκλησία, στη διάρκεια της τελετής (στο «Ησαΐα χόρευε»), ανακατεύοντας με τον μπαμπακόσπορο σταφίδες, ενώ οι πλούσιοι ρίχνουν και χρυσά τσεκίνια... Ο παπάς περνά πρώτα τα δαχτυλίδια, χρυσό στο γαμπρό, ασημένιο στη νύφη κι ύστερα ευλογεί τα δύο στέφανα που είναι από κλαδιά (αμπειλιού), -μια αρχαία ελληνική καταξίωση για την κάθε παρουσία μας μπροστά στο Θεό- στολισμένα με κορδέλες και δαντέλες. Αλλάζει αδιάκοπα (3 φορές) δαχτυλίδια και στέφανα. και αυτό το συνεχίζουν ο κουμπάρος και η κουμπάρα και οι συγγενείς...»

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

Για τους Έλληνες και τις Ελληνίδες, ο αγώνας δεν άρχισε στις 25 Μαρτίου 1821. Η ημερομηνία αυτή σηματοδοτεί την έναρξη της τελευταίας φάσης -της πιο πολυαίμακτης και, τελικά, νικηφόρας- μιας σύγκρουσης μακραίωνης, σκληρής, αδυσώπητης, όπου και τα δύο φύλα κατέθεσαν με τραγική απλοχεριά τη ματωμένη συμβολή τους.

α) ΣΟΥΛΙΩΤΙΣΣΕΣ

Ας αρχίσουμε λοιπόν από το Σούλι, που οι γυναίκες του πρόσφεραν το παράδειγμα τους σαν ανεκτίμητη ηθική κληρονομιά στις κατοπινές γενιές. Οι Σουλιώτες και οι Σουλιώτισσες, αυτές οι 5.000 ψυχές, ζούσαν οργανωμένοι με τον αρχέγονο τρόπο της κοινωνικής συγκρότησης των ανθρώπων: σε πετριές και φάρες, δηλαδή γένη, με αρχηγούς τους γενάρχες και γενικό στρατιωτικό ηγέτη τον αρχηγό της ισχυρότερης φάρας. Οι σχέσεις των δύο φύλων όμως ήταν διαφορετικές απ' ότι στην υπόλοιπη Ελλάδα, θύμιζαν από μερικές πλευρές τη θέση της γυναίκας στην αρχαία Σπάρτη.

Οι Σουλιώτισσες, κάθε άλλο παρά περιφρονημένες ήταν όπως αλλού, οι άντρες τις σέβονταν και συχνά ζητούσαν τη γνώμη τους, ιδιαίτερα όταν ήταν να πάρουν κρίσιμες αποφάσεις. Στις όχι και τόσο σπάνιες διαμάχες που ξεσπούσαν ανάμεσα στους άντρες, οι αντίπαλοι, για να μην αλληλοσφαχτούν, απευθύνονταν στις σεβαστότερες από τις γυναίκες και η διαιτησία τους γινόταν δεκτή απ' όλες τις πλευρές. Αντίθετα όμως, ουδέποτε οι άντρες ανακατεύονταν σε γυναικείους καβγάδες, από φόβο μήπως παραφερθούν και σκοτώσουν καμία γυναίκα, γιατί αυτό συνιστούσε έγκλημα φοβερό κι επέσυρε βαρύ το πελέκι του άγραφου νόμου στο φονιά: *«Όποιος σκοτώση γυναίκα-μας πληροφορεί ο ιστορικός της εποχής Χριστόφορος Περραιβός - πρέπει να παιδεύεται ως φονεύς τόσων συμπολιτών, όσους ημπορούσε να γεννήση η φονευθείσα γυνή εις την πατρίδα»*. Επίσης, μερικές καπετάνισσες έπαιρναν μέρος στα στρατιωτικά συμβούλια, όπου οι γνώμες τους υπολογίζονταν όσο και των καπεταναίων. Τέλος, στο σπίτι, οι γυναίκες ήταν αδιαμφισβήτητες αφέντρες.

Για τις Σουλιώτισσες, συνηθισμένος τόπος δουλειάς και ψυχαγωγίας ήταν η πηγή του χωριού όπου κάθε μέρα συναντιόντουσαν για το νερό, για το πλύσιμο των ρούχων και για την κοινωνική επαφή. Εκεί επιπλέον καταξιώνονταν η αντρειά και τιμωρούνταν η δειλία, γιατί μια παράδοση που την τηρούσαν με θρησκευτική ευσέβεια, απαιτούσε να περνάνε πρώτες για νερό οι γυναίκες των Σουλιωτών που είχαν ανδραγαθήσει και να μένουν τελευταίες οι γυναίκες εκείνων που είχαν λιποψυχήσει, ακόμη κι αν αυτές είχαν φτάσει νωρίτερα στη σειρά. Οι πρώτες άκουγαν επαίνους, οι δεύτερες χλευασμούς και πικρόλογα. Οπότε, με την επιστροφή στο σπίτι ακολουθούσαν καβγάδες και οι γυναίκες που είχαν δεχτεί προσβολές απαιτούσαν από τους συζύγους τους, είτε να ξεπλύνουν τη ντροπή με κάποια σπουδαία πράξη, είτε να ψάξουν να βρουν άλλη γυναίκα!

Οι Σουλιώτισσες έπαιρναν όλες μέρος στις πολεμικές επιχειρήσεις, όπου ο ρόλος τους ήταν, σε πρώτη φάση, εφεδρικός και βοηθητικός: κουβαλούσαν στην πλάτη τους τα τρόφιμα, το νερό και τα πολεμοφόδια, τραγουδούσαν πατριωτικά τραγούδια που εμπύχωναν τους άντρες, γέμιζαν τα καριοφύλια τους, περιποιούνταν τους τραυματίες. Αυτά όμως σε πρώτη φάση, γιατί όποτε η περίσταση το απαιτούσε - και το απαιτούσε τις περισσότερες φορές - οι γυναικείες εφεδρείες ρίχνονταν στη μάχη, άλλοτε κατακυλώντας βράχους πάνω στον εχθρό, άλλοτε περιβρέχοντάς τον με καυτά βόλια, άλλοτε ορμώντας μπροστά με το σπαθί στο χέρι.

Από τις Σουλιώτισσες αυτές, δύο υπήρξαν διασημότερες από τις άλλες, καταφέροντας να περάσουν τα ονόματά τους στο δημοτικό τραγούδι κι από κει στη σφαίρα το θρύλου:

Η καπετάνισσα **Μόσχω Τζαβέλλα** (1760-;), σύζυγος και μητέρα δύο από τους περιφημότερους Τζαβελαίους, του Λάμπρου και του Φώτου, σε τίποτα δεν υστερούσε από τον άντρα της και το γιο της στους μακροχρόνιους πολέμους με τον Αλή πασά. Άνθρωποι που τη συνάντησαν στη Κέρκυρα, μετά την καταστροφή του Σουλίου, την περιγράφουν σα γυναίκα μάλλον μικρόσωμη, με όμορφο πρόσωπο, με μάτια σπιθάτα και με μια φωνή που μπορούσε να την υψώσει, όταν ήθελε, με ένταση βροντής. Χάρη στη Μόσχω οι Σουλιώτες κέρδισαν την περιφημη μάχη της Κιάφας, συντρίβοντας κι εξοτώνοντας (αυτοί, μια χούφτα άνθρωποι) τον πανίσχυρο στρατό του Αλή.

Η επιχείρηση αυτή κόστισε στο στρατό του Αλή 2.000 περίπου νεκρούς (μερικοί τους υπολόγιζαν σε 3.000) και 207 αιχμαλώτους, ενώ οι Σουλιώτες είχαν 74 νεκρούς κι 97 τραυματίες. Ανάμεσα στους νεκρούς ο Κίτσος Τζαβέλλας, ανάμεσα στους τραυματίες ο Λάμπρος Τζαβέλλας. Από τις γυναίκες μόνο δύο τραυματίστηκαν. Η λαϊκή μούσα ύμνησε το γυναικείο αυτό κατόρθωμα σε δύο τουλάχιστον από τα τραγούδια της.

Το πρώτο:

Η κυρα-Μόσχω φώναζε 'πο πάνω από την Κιάφα:

«Πού 'σθε παιδιά σουλιώτικα και σεις οι Τζαβελλάτες...

*Μαζί μου τρέξτε, και άντρες και γυναίκες,
τους Τούρκους κατακόψετε, σπόρο να μην αφήσετε,
να μείνουν χήρες κι ορφανά γυναίκες και παιδιά τους,
να λένε πως τους σκότωσαν Σουλιώτισσες γυναίκες.»*

Η Μόσχω τότες όρμησε με το σπαθί στο χέρι.

Τώρα να ιδείτε πόλεμο, γυναίκινα τουφέκια.

*Σαν τους λαγούς εφεύγανε και πίσω δεν κοιτάζουν
πετάξαν τα τουφέκια τους μόνο για να γλιτώσουν.*

Και το δεύτερο, που βάζει ένα πουλάκι να συμβουλευεί τον Αλή ότι πρέπει να 'χει το νου του, γιατί εδώ,

*είναι το Σούλι ξακουστό, το Σούλι ξακουσμένο,
που πολεμούν μικρά παιδιά, γυναίκες και κορίτσια,
που πολεμά η Τζαβέλλαινα με το σπαθί στο χέρι,
με το παιδί στην αγκαλιά, με το τουφέκι στ ' άλλο...*

Η ΧΑΙΛΩ

Πρώτη έτρεχε στη μάχη, συχνά δίπλα στους άντρες, συχνότερα μπροστά απ' αυτούς. Μικρόσωμη, αδύνατη, αεικίνητη, με φωτεινό πρόσωπο κι όμορφα μάτια, αξεπέ-

ραστη στο σημάδι, φορούσε στα δάχτυλά της τρία δαχτυλίδια, λάφυρα Τούρκων σκοτωμένων από τα χέρια της. Οι πληροφορίες γι' αυτήν είναι λιγοστές, αλλά γνωρίζουμε πως είχε στενό δεσμό με το **Φώτο Τζαβέλλα**, ίσως συγγενικό, ίσως αισθηματικό, ίσως σαν αδερφοποιητή του. Η περηφάνια που ένιωθαν οι Σουλιώτες και οι Σουλιώτισσες για τη Χάιδω φαίνεται ανάγλυφα σ' αυτό το δημοτικό τραγούδι, που την εξισώνει με τους αρσενικούς αγωνιστές:

*Ας έρχονται οι παλιότουρκοι, τίποτε δεν μας κάνουν!
Ας έρθουν πόλεμο να ιδούν και Σουλιωτών τουφέκια,
να μάθουν Λάμπρου το σπαθί, Μπότσαρη το τουφέκι,
τ' άρματα των Σουλιωτισσών, της ξακουσμένης Χάιδως.*

ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΤΙΣΣΕΣ

Στις 6 Απριλίου 1826 συνήλθε το συμβούλιο υπό την προεδρία του επισκόπου Ρωγών Ιωσήφ και οι Μεσολογγίτες αποφάσισαν να κάνουν έξοδο. Έξοδο θανάτου όχι έξοδο υποταγής. Η απόφαση ήταν ομόφωνη. Μπαίνουν όλοι στη γραμμή και κοινωνάνε για τελευταία φορά. Όσοι έχουν αποφασίσει να μείνουν αποχαιρετάνε με σπαραγμό αυτούς που πρόκειται να φύγουν τη νύχτα. Οι γυναίκες εκείνες τις ώρες στέκονται ψύχραιμες. Δέχονται την ιδέα της εξόδου με την μεγαλύτερη ανακούφιση. Ανοίγουν τα μπαούλα τους, βγάζουν τα γιορτινά τους και τα φοράνε για τη μεγάλη στιγμή. Δίνουν στους άντρες τους ρούχα καθαρά να φορέσουν, για να'ναι καθαροί και περιποιημένοι σαν γαμπροί την ώρα που θ'αντιμετωπίσουν το θάνατο. Βγάζουν στο δρόμο τα κρεβάτια τους τα στρωσίδια τους κι ότι άλλο πράγμα έχουν και βάζουν φωτιά και τα καίνε, για να μην πέσει τίποτα στα χέρια των Τούρκων. Την ώρα της μεγάλης ετοιμασίας η γυναίκα του γέρου-Καψάλη πεθαίνει από εξάντληση και συγκίνηση.

Νύχτωσε. Η ώρα της εξόδου πλησιάζει. Οι Μεσολογγίτες με τους αρχηγούς τους μπροστά Νότη Μπότσαρη, Κίτσο Τζαβέλα και Δημήτριο Μακρή, έχουν σχηματίσει τρεις φάλαγγες κι είναι έτοιμοι να βγουν απ'το προκαθορισμένο σημείο. Πολλές γυναίκες φόρεσαν αντρικά και οπλίστηκαν όχι μόνο με πιστόλι αλλά και με βαρύ σπαθί. Σουλιώτισσες οι περισσότερες, ήταν εξοικειωμένες με τ' άρματα. Είχαν όλες τους αποφασίσει να μην αφήσουν να αιχμαλωτιστούν, αλλά να σωθούν ή να σκοτωθούν μαχόμενες. «Όσες φορούσαν αντρικά, από την υποβολή της περιβολής, λέει ο Κόκκινος προχωρούσαν με βήμα στρατιωτικό, κρατώντας στο ένα χέρι το μωρό και στο άλλο χέρι τη σπάθη». Οι άοπλες γυναίκες με τα παιδιά ήταν στη μέση της φάλαγγας. Όλες οι μάνες είχαν ποτίσει αφιόνι τα παιδιά τους, για να μην κλάψουν στην κρίσιμη στιγμή και με το κλάμα προδοθούν.

Ο Δημ. Φωτιάδης (σελ. 323) γράφει: «Πολλές γυναίκες στην έξοδο φόρεσαν αντρικά ρούχα κι αρματώθηκαν. Σε τίποτα δεν ξεχώριζαν από τους άλλους πολεμιστές. Μια απ' αυτές ήταν η Σουλιώτισσα Σάνα, που δούλευε παρακώρη στον Μάγιερ. Σφάζουν μπροστά στα μάτια της τον Μάγιερ οι εχθροί και τη Μεσολογγίτισσα γυναίκα του. Η Σάνα, λεβεντοκόρη, πολεμά λιονταρίσια και σώνεται. Όσπου πέθανε, κρατάγε τ' αντρικά ρούχα που φόρεσε στην έξοδο και τάδειχνε».

Ο Αύγουστος Φαμπρ (σελ.162) γράφει: «Οι Ελληνίδες οι οποίες συναισθάνονταν ικανές δυνάμεις όπως αδιαφορήσουν για τους μόχθους και τους κινδύνους της εξόδου, ντύθηκαν αντρικά, ώστε, αν δεν μπορούσαν, να διαφύγουν τον εχθρό, να φονευθούν τουλάχιστον απ' αυτόν, εκλαμβάνόμενες ως άντρες πολεμιστές. Πολλές προσαρτούσαν στο λαιμό ή στο στήθος για χαϊμαλί ικανό να τις προστατεύσει, τα σεβαστά άγια λείψανα των προγόνων τους, που τα φύλαγαν στα σπίτια τους και συνάμα ζώνονταν τη

ρομφαία, για να χτυπήσουν τον εχθρό ή τουλάχιστον έχουν ένα μέσον για να μην πέσουν ζωντανές στα χέρια των βαρβάρων».

Μερικά ονόματα γυναικών που ήταν στην έξοδο και αιχμαλωτίστηκαν έπεσαν ή σώθηκαν: **Ευγενία Διονυσίου Καρκαβίτσα**. Από την οικογένεια του διηγηματογράφου Ανδρέα Καρκαβίτσα, σκοτώθηκε στην έξοδο μαζί με τον άνδρα της, ο δε γιος της Γεωργούλης ηλικίας 15 ετών κατά την πολιορκία κρατούσε όπλο και πολεμούσε στις ντάπιες μαζί με τον Γεώργιο Ζαλοκώστα τον ποιητή, που ήταν 14 ετών. Αυτά τα δυο παιδιά σώθηκαν. **Σόφω**, κόρη του Λάμπρου και της Μόσχως Τζαβέλα. Ήταν στη μάχη της 20/7/1792 και στο 1803 σώθηκε και πήγε στην Κέρκυρα. Κατά την έξοδο έχασε το δεξί της μάτι. Εγκαταστάθηκε στη Ναύπακτο και πέθανε το 1854.

Ο Μάντζαρ αναφέρει μια περίπτωση μιας γυναίκας που αιχμαλωτίστηκε στην έξοδο του Μεσολογγίου: «Αν μερικές γυναίκες γλίτωσαν από το κανόνι, οι αιμοβόροι Τούρκοι ήρθαν σε λίγο ή για να τις σφάξουν στις αγκαλιές των δικών τους ή για να τις αποσπάσουν για μοίρα χίλιες φορές πιο φρικτή, χωρίζοντάς τις απ' ότι προσφιλέστερα τους απέμεινε στον κόσμο και παίρνοντάς τες μαζί τους, για να ικανοποιήσουν την τυφλή κτηνωδία τους. Μέσα σε μια από τις καλύβες που επισκεφτήκαμε, ο νεαρός Πλατύκας μου έδειξε μια γυναίκα με σπάνια ομορφιά. Ήταν 22 χρονών περίπου. Η ευγενική αξιοπρέπεια που ήταν ζωγραφισμένη στο πρόσωπό της δεν εμείωνε εκείνη τη γλυκύτητα και την ερασιμότητα που άρεσε τόσο σε μια γυναίκα, «όλα αυτά της έδιναν μια ουράνια ομορφιά».

Στην πολιορκία του Μεσολογγίου ήταν ανάμεσα σ' εκείνους που ζήτησαν τη σωτηρία στην έξοδο. Ο άντρας της, σκεπασμένος με πληγές κι ανίκανος για να πολεμήσει, είχε υποκύψει στην επίμονη παράκληση της κι είχε βγει μαζί της από το κάστρο που δεν μπορούσε πια να το υπερασπιστεί. Για να γλιτώσει ευκολότερα από τη λύσσα και την κτηνωδία των Τούρκων, η νεαρή γυναίκα είχε μεταμφιεστεί σε άντρα. Αλλά το στήθος της την πρόδωσε. Εξοργισμένοι απ' αυτό το στρατήγημα, μια ομάδα εχθρών που την αντελήφθη έπεσε ξαφνικά πάνω στο άτυχο ζευγάρι. Ενθουσιασμένοι που θ' άρπαζαν μια τέτοια όμορφη λεία, σκότωσαν τον άντρα της μέσα στην αγκαλιά της και την πήραν μαζί τους παρ' όλες τις φωνές της και τους θρήνους της. Την μετέφεραν στην αρχή στη Σμύρνη, όπου δοκίμασε, αλλά του κάκου, να δραπετεύσει. Η άγρυπνη παρακολούθηση των φυλάκων της δεν της το επέτρεψε. Την πήραν έπειτα στην Αλεξάνδρεια, όπου έμεινε 2 χρόνια περίπου, ελπίζοντας πάντοτε ότι κάποτε θα την λυπότανε ο Θεός κι ότι θα της δινότανε μια ευκαιρία για να ξαναβρεί την ελευθερία και τη θρησκεία των πατέρων της. Μια μέρα, κατόρθωσε να προμηθευτεί αντρικά ρούχα και μεταμφιεσμένη έφυγε από το χαρέμι ή μάλλον από τη φυλακή της. Αποκάλυψε το μυστικό της σ' έναν εμποροπλοίαρχο απ' το Τριέστι που μη μπορώντας ν' αντισταθεί στα δάκρυα και στη λύπη της, ορκίστηκε πως θα την έπαιρνε υπό την προστασία του κι ότι θα πήγαινε στην πατρίδα της. Ο καλός αυτός πλοίαρχος σεβάστηκε με την ίδια θρησκευτικότητα και τον όρκο του και την τιμή της όμορφης επιβάτιδάς του, όπου είχαμε την ευτυχία να την συναντήσουμε, να την συγχαρούμε για το θάρρος της και ν' απλώσουμε πάνω στις πληγές της ψυχής της το βάλαμο της παρηγοριάς και της ελπίδας...»

2ο ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΣΑΜΟΥ

Τάξη: Γ΄ Τμήμα: 2ο

**ΘΕΜΑ: «Η θέση της Γαλλίδας στα προεπαναστατικά χρόνια
και η συμβολή της στην Γαλλική Επανάσταση»**

Σχολικό έτος 2003-2004

Υπεύθυνη καθηγήτρια: Μαρία Μπαλλή**Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΓΑΛΛΙΩΝ ΣΤΟΥΣ ΠΡΟΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ**

Ποτέ μια επανάσταση δεν αρχίζει ξαφνικά, σαν «κεραυνός εν αιθρία». Ακόμα όσες επαναστάσεις παρουσιάζουν εξωτερικά το στοιχείο του αιφνιδιασμού, εσωτερικά έχουν από τις αναπόφευκτες εκείνες υποχθόνιες διεργασίες, που «ωριμάζουν» την επαναστατική ιδέα και την ολοκληρώνουν με την επαναστατική πράξη. Για να εκτιμήσουμε λοιπόν σωστά το ρόλο που διαδραμάτισαν οι γυναίκες στη Γαλλική Επανάσταση, πρέπει προηγουμένα να εξετάσουμε ποια ήταν η κατάστασή τους στους χρόνους που προηγήθηκαν απ' αυτήν.

Ας δούμε πρώτα μια ταξική κι εργατική κατανομή του πληθυσμού σε μια στατιστική του 1780, εννιά χρόνια πριν από την έκρηξη της Γαλλικής Επανάστασης:

Αριστοκρατία	78.000
Κλήρος	200.000
Διοίκηση	300.000
Στρατός	350.000
Επιστήμονες- Έμποροι- Τεχνίτες	4.000.000
Αγρότες με ζώα	2.130.000
Γεωργοί χειρώνακτες	4.500.000
Εργάτες	10.000.000
Υπηρέτες	1.954.000
Σύνολο πληθυσμού	23.512.000

Από τις κατηγορίες αυτές, την αυταρχική διακυβέρνηση της χώρας ασκούσε η Αριστοκρατία, μαζί με τον κλήρο και την υποστήριξη της διοίκησης και του στρατού. Δηλαδή λιγότεροι από 1 εκατομμύριο άνθρωποι απομυζούσαν και καταπίεζαν 22,5 εκατομμύρια συνανθρώπους τους. Χειρότερη ήταν η θέση των εργατών και των αγροτών, αλλά τρισχειρότερη των εργατριών και των αγροτισσών που εκτός απ' τη ταξική τους

μειονεξία, κουβαλούσαν και την ισόβια κοινωνική μειονεξία του φύλου τους. Ένα υπόμνημα που υποβλήθηκε στον Λουδοβίκο, διεκτραγωδεί την άσχημη μοίρα των γυναικών, που εκτός από γυναίκες ήταν και φτωχές.

«Τα κορίτσια της τρίτης τάξης γεννιούνται σχεδόν άπορα. Η εκπαίδευσή τους είτε παραμελείται εντελώς, είτε γίνεται με τρόπο στρεβλό: στέλνονται στο σχολείο κι εκεί έχουν ένα δάσκαλο που ο ίδιος αγνοεί πέρα για πέρα τη γλώσσα που διδάσκει. Μετά την εκτέλεση των πρώτων καθηκόντων τους δουλεύουν, έτσι που φτάνοντας σε ηλικία 15 ή 16 χρονών, κερδίζουν πέντε- έξη δεκάρες την ημέρα. Αν η φύση τους έχει αρνηθεί την ομορφιά, παντρεύονται άπροικες, δυστυχημένες, δουλεύοντας μέρα νύκτα και φέροντας παιδιά που δεν μπορούν να αναθρέψουν. Αν όμως γεννηθούν όμορφες, χωρίς μόρφωση, χωρίς αρχές, χωρίς καμιά ιδέα ηθικής, γίνονται θύματα του πρώτου τυχόντα που θα τις πλανέψει και πέφτουν θύματα της ελευθεριότητας των ηθών τους». Όπως είναι φανερό, το υπόμνημα αυτό αναφέρεται στο αστικό προλεταριάτο, αφού μιλάει για σχολείο, στο οποίο ακόμη και με τα χάλια που περιγράφεται, τα κορίτσια των αγροτών δεν έχουν απολύτως καμιά πρόσβαση.

Συμπεράσματα

Όσον αφορά την Ελληνική Επανάσταση, είναι γεγονός ότι αυτοί που συγκρότησαν τη «σιδερένια γροθιά» της και αυτοί που τελικά την οδήγησαν στην αίσια έκβασή της είναι οι δεκάδες αρσενικοί οπλαρχηγοί και οι χιλιάδες απλοί αγωνιστές που πολέμησαν και θυσιάστηκαν κατά τη διάρκειά της. Η δράση όμως των Ελληνίδων σε κρίσιμες πολεμικές περιόδους, έστω κι αν έγινε σποραδικά και κυρίως οι χιλιάδες περιπτώσεις αυτοθυσίας και αυταπάρνησης πολλών από αυτές (Μεσολόγγι, Ζάλογγο κ.α.), τις εξυψώνει σε αληθινές ηρωίδες.

Μια βασική διαφορά ανάμεσα στις γυναικείες μορφές της Γαλλικής Επανάστασης και της Ελληνικής Επανάστασης είναι ότι οι Ελληνίδες διεξάγουν έναν Εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα που τις φέρνει πρόσωπο με πρόσωπο με τους πιο θηριώδεις αλλόφυλους της εποχής εκείνης, ενώ ο αγώνας των γυναικών της Γαλλίας είναι αγώνας κοινωνικός. Οι Γαλλίδες επαναστάτριες ζουν μέσα σ' ένα κράτος με στυγνό απολυταρχικό καθεστώς, μπορούν όμως και παλεύουν για την αναγνώριση της γυναικείας ισοτιμίας, τη διεκδίκηση της γυναικείας συμμετοχής στα κοινά (ας θυμηθούμε το δέκατο από τα 17 άρθρα της διακήρυξης των δικαιωμάτων της Γυναίκας ν' ανεβαίνει στο βήμα, όπως ανεβαίνει και στο ικρίωμα), έστω κι αν αντιμετωπίζονται απ' τους επαναστάτες άντρες αδιάφορα, αρνητικά, ή και εχθρικά, ακόμα κι απ' τους ένθερμους ριζοσπάστες Ιακωβίνους, οι οποίοι χαρακτηρίζονται από αντιφεμινιστικό και μισογυνικό πνεύμα. Στον εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα που διεξάγουν οι Έλληνες, η Ελληνίδα γυναίκα, παρά την εκ γενετής διαπαιδαγώγησή της στη δουλειά του άρρενα κατακτη-

τή και την ισόβια καταπίεσή της, σε κρίσιμες πολεμικές περιόδους ή στιγμές, πάντα στο πλευρό του άντρα, συμπαρίσταται σ' αυτόν. Συμπαρίσταται, είτε διαθέτοντας την περιουσία της για τον απελευθερωτικό αγώνα, είτε πολεμώντας η ίδια. Τέλος ας μην ξεχνούμε τις περιπτώσεις αυτοθυσίας και αυταπάραξης πολλών Ελληνίδων στα χρόνια του Αγώνα (Μεσσολόγγι, Ζάλογγο), προκειμένου να αποφύγουν την ατίμωση και τον εξευτελισμό.

Βιβλιογραφία

Οι μαθητές άντλησαν το ιστορικό και φωτογραφικό τους υλικό από τα εξής βιβλία:

1. Ζαν Πολ Μπερτώ: «Η καθημερινή ζωή στην Γαλλία τον καιρό της Επανάστασης» 1789-1795»
2. Θ. Καρζή: «Η Γυναίκα της νέας εποχής (Αναγέννηση - Τουρκοκρατία - Γαλλική Επανάσταση - Ελληνική Επανάσταση)»
3. Κούλας Ξηραδάκη: «Γυναίκες του 21»
4. Ιστορία του Ελληνικού έθνους Τόμοι ΙΑ και ΙΒ

2ο ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΣΑΜΟΥ

Τάξη: Γ΄ Τμήμα: 2ο και 3ο

ΘΕΜΑ: «Διαφυλικές σχέσεις - διαπροσωπικές σχέσεις: Αναπαράσταση της γυναίκας στο εγχειρίδιο των Γαλλικών»**Σχολικό έτος 2003-2004****Μάθημα: Γαλλικά****Η ζωή είναι ωραία ή La vie est belle****Περιγραφή περιστάσεων όπου εμπλέκονται τα δύο φύλα**

Οι απόψεις μας για το θέμα της ισότητας των δύο φύλων, όπως διαμορφώθηκαν, είναι απολύτως αντίθετες από αυτές που επικρατούν ακόμη στη κοινωνία μας και αντιπροσωπεύουν την ανισότητα.

Μέσα από διαλόγους παρουσιάζεται η γυναίκα, ικανή να λειτουργήσει σε όλα τα ζητήματα όπως και ένας άντρας ή και περιπτώσεις ανισότητας, που η γυναίκα καταφέρει τελικά να αντεπεξέλθει.

Μέσα από αυτήν την έρευνα διαμορφώσαμε κάποιες απόψεις για το θέμα της ισότητας των δύο φύλων, απολύτως αντίθετες από αυτές που επικρατούν ακόμη στη κοινωνία μας και αντιπροσωπεύουν την ανισότητα.

Υποθέτουμε πως αυτό ίσως συμβαίνει, γιατί τα κείμενα του βιβλίου μας αναφέρονται συνήθως σε κάποιες σύγχρονες καταστάσεις που συμβαίνουν σε πολιτισμένες χώρες και το φαινόμενο της ανισότητας δεν είναι τόσο έντονο.

Κριτήρια επιλογής του θέματος

Η άμεση δυνατότητα που είχαμε μέσα από το μάθημά μας και με το υλικό που διαθέταμε να ερευνήσουμε αυτό το πολύ ενδιαφέρον και σύγχρονο θέμα.

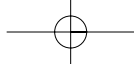
Σκοπός - Στόχοι

Να αναπτυχθεί η ποικιλία των θέσεων που καταλαμβάνει η γυναίκα στην σύγχρονη εποχή και σε ένα συγκεκριμένο περιβάλλον κοινωνικό - πολιτιστικό (Γαλλία).

Ομαδική εργασία- μελέτη, σχολιασμός των διαλόγων και των εικόνων που τις συνοδεύουν μέσα στο συγκεκριμένο εγχειρίδιο. Conversation).

Δραστηριότητες

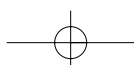
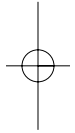
Στο πλαίσιο της επικοινωνιακής προσέγγισης στο μάθημα των Γαλλικών έχουμε την ευκαιρία να παρατηρήσουμε τις διαφορές της γυναίκας, έτσι όπως πραγματώνο-

νται σε διαφορετικές περιπτώσεις επικοινωνίας (Γνωριμία μιας γυναίκας κι ενός άνδρα κατά τη διάρκεια μιας βραδιάς κοκτέιλ, πρόσληψη μιας γυναίκας παντρεμένης ως διευθύντριας ανθρώπινων πόρων, έντονη συνομιλία μιας γυναίκας μητέρας με την κόρη της, η οποία άρχισε να γυρίσει, κ.λ.π.)

Αναμενόμενα αποτελέσματα

Να συνειδητοποιηθεί ότι από την καταγραφή και τον ορισμό των χαρακτηριστικών και των ρόλων της γυναίκας σε σχέση με την φύση της ίσως να είναι πιο σωστό να μιλάμε για διαφορετικά και μάλλον αντικρουόμενα χαρακτηριστικά στις γυναίκες.

ΣΧΕΔΙΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ Ν. ΧΙΟΥ

1ο ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΧΙΟΥ

Τάξη: Διαταξικό

ΘΕΜΑ: «Η αρχιτεκτονική, γλυπτική, θεολογική σημασία των αξιολογότερων μνημείων στα κοιμητήρια της Χίου»

Σχολικό έτος 2003-2004

Εισηγητές προγράμματος: πατήρ Γεώργιος Λιαδής, θεολόγος (υπεύθυνος για το σχεδιασμό του προγράμματος),
Στέλιος Παντελογιάννης, μουσικός.

Σύνθεση ομάδας: Την ομάδα αποτελούν 22 άτομα από τα τμήματα Γ1, Β1, Β2, Β3, Α2. Η ομάδα συστάθηκε σύμφωνα με την προτίμηση των μαθητών.

Κριτήρια επιλογής θέματος:

Το θέμα επελέγη για δύο λόγους. Πρώτον, επειδή δεν έχει ασχοληθεί με αυτό άλλος φορέας και, δεύτερον, επειδή υπάρχουν στην πόλη της Χίου αξιολογα μνημεία τα οποία δεν έχουν, ακόμη, αναδειχθεί.

Σκοπός και στόχοι:

Σκοπός του παρόντος σχεδίου εργασίας είναι η απόκτηση γνώσεων πάνω στο θέμα που τίγεται, με τρόπους που δεν εντάσσονται στη συνηθισμένη σχολική διαδικασία.

Ανάμεσα στους βασικούς στόχους του προγράμματος είναι, οι μαθητές:

- ✓ να γνωρίσουν και να προσεγγίσουν θεολογικά τα μνημεία στα οποία αναφέρεται το θέμα.
- ✓ να εντάξουν τα μνημεία αυτά στην παράδοση και την εκκλησιαστική ιστορία του νησιού τους.

Δραστηριότητες:

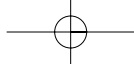
Στο πλαίσιο του παρόντος εκπαιδευτικού προγράμματος πραγματοποιήσαμε τις παρακάτω δραστηριότητες:

- Επισκεφθήκαμε κοιμητήρια.
- Δημιουργήσαμε δελτία για τα υπό μελέτη μνημεία.
- Αξιολογήσαμε τα μνημεία με βάση την καταγραφή, που κάναμε, και τα στοιχεία που συγκεντρώσαμε.
- Αξιοποιήσαμε και μελετήσαμε το σύνολο των στοιχείων που συγκεντρώσαμε.

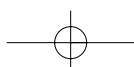
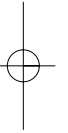
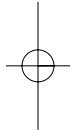
Αναμενόμενα αποτελέσματα:

Εκτιμάμε ότι ανάμεσα στα αποτελέσματα του παρόντος εκπαιδευτικού προγράμματος θα είναι οι μαθητές να αισθάνονται περισσότερο εξοικειωμένοι με την έννοια

του θανάτου. Ακόμη, περιμένουμε να τους δούμε ευαισθητοποιημένους απέναντι στο ζήτημα της διάσωσης των ταφικών στοιχείων καθώς και απέναντι στο ζήτημα της ανάδειξης της πολιτιστικής κληρονομιάς του νησιού.

1ο ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΧΙΟΥ**Τάξη: Διαταξικό****ΘΕΜΑ: «Η φιλολογική σημασία των αξιολογότερων μνημείων
στα κοιμητήρια της Χίου»****Σχολικό έτος 2003-2004****Εισηγητής:** Δημήτρης Βρούζος, φιλόλογος.**Σύνθεση ομάδας:** Την ομάδα αποτελούν 23 άτομα από τα τμήματα Γ1, Γ2, Γ3, Β1,Β3, Α1. Η ομάδα συστάθηκε σύμφωνα με την προτίμηση των μαθητών.**Κριτήρια επιλογής θέματος:**

Το θέμα επελέγη για δύο λόγους. Πρώτον, επειδή δεν έχει ασχοληθεί με αυτό άλλος φορέας και, δεύτερον, επειδή υπάρχουν στην πόλη της Χίου αξιολογικά μνημεία τα οποία δεν έχουν, ακόμη, αναδειχθεί.

Σκοπός και στόχοι:

Σκοπός του παρόντος σχεδίου εργασίας είναι η απόκτηση γνώσεων πάνω στο θέμα που τίθεται, με τρόπους που δεν εντάσσονται στη συνηθισμένη σχολική διαδικασία.

Ανάμεσα στους βασικούς στόχους του προγράμματος είναι οι μαθητές:

- ✓ να γνωρίσουν και να προσεγγίσουν ιστορικά τα μνημεία στα οποία αναφέρεται το θέμα.
- ✓ να εντάξουν τα μνημεία αυτά στην παράδοση και την λαογραφία του νησιού τους.

Δραστηριότητες:

Στο πλαίσιο του παρόντος εκπαιδευτικού προγράμματος πραγματοποιήσαμε τις παρακάτω δραστηριότητες:

- Επισκεφθήκαμε κοιμητήρια.
- Δημιουργήσαμε δελτία για τα υπό μελέτη μνημεία.
- Αξιολογήσαμε τα μνημεία με βάση την καταγραφή, που κάναμε, και τα στοιχεία που συγκεντρώσαμε.
- Αξιοποιήσαμε και μελετήσαμε το σύνολο των στοιχείων που συγκεντρώσαμε.

Αναμενόμενα αποτελέσματα:

Εκτιμάμε ότι ανάμεσα στα αποτελέσματα του παρόντος εκπαιδευτικού προγράμματος θα είναι οι μαθητές να αισθάνονται περισσότερο εξοικειωμένοι με την έννοια του θανάτου. Ακόμη, περιμένουμε να τους δούμε ευαισθητοποιημένους απέναντι στο ζήτημα της διάσωσης των ταφικών στοιχείων.

1ο ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΧΙΟΥ**Τάξη: Διαταξικό****ΘΕΜΑ: «Ο Δημοτικός κήπος της Χίου»****Σχολικό έτος 2003-2004**

Εισηγητές: Δημήτρης Γιαννούλος, μαθηματικός, Λευτέρης Ανταράκης, μαθηματικός.

Σύνθεση ομάδας: Την ομάδα αποτελούν 26 άτομα από τα τμήματα Γ1, Γ2, Γ3, Β1, Β2, Β3, Α1, Α2. Η ομάδα συστάθηκε σύμφωνα με την προτίμηση των μαθητών.

Κριτήρια επιλογής θέματος:

Το θέμα επελέγη γιατί συνδυάζει στοιχεία ιστορικά - θρησκευτικά - πολιτιστικά - περιβαλλοντικά, ενώ συγχρόνως αποτελεί πεδίο εφαρμογής μαθηματικών γνώσεων.

Σκοπός και στόχοι:

Σκοπός του παρόντος σχεδίου εργασίας είναι οι μαθητές να αποκτήσουν γνώσεις πάνω στο Δημοτικό κήπο της πόλης μας μέσα από μια διαθεματική προσέγγιση - μελέτη.

Δραστηριότητες:

Στο πλαίσιο του παρόντος εκπαιδευτικού προγράμματος πραγματοποιήσαμε τις παρακάτω δραστηριότητες:

- Επισκεφθήκαμε το Δημοτικό κήπο και συλλέξαμε στοιχεία, δηλαδή, φωτογραφίσαμε, βιντεοσκοπήσαμε, πήραμε συνεντεύξεις, κάναμε διάφορες μετρήσεις.
- Συγκεντρώσαμε ιστορικά στοιχεία.
- Αξιολογήσαμε τα μνημεία με βάση την καταγραφή, που κάναμε, και τα στοιχεία που συγκεντρώσαμε.
- Αξιοποιήσαμε και μελετήσαμε το σύνολο των στοιχείων που συγκεντρώσαμε.

Αναμενόμενα αποτελέσματα:

Εκτιμάμε ότι ανάμεσα στα αποτελέσματα του παρόντος εκπαιδευτικού προγράμματος θα είναι οι μαθητές να αποκτήσουν γνώσεις πάνω σε ιστορικά και πολιτιστικά θέματα του τόπου τους, καθώς και να ευαισθητοποιηθούν απέναντι στο ζήτημα του φυσικού περιβάλλοντος.

1ο ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΧΙΟΥ

Τάξη: Διαταξικό

ΘΕΜΑ: «Επιστήμη και λογοτεχνία»

Σχολικό έτος 2003-2004

Εισηγήτριες: Φλώρα Πάπαρου, χημικός μηχανικός (υπεύθυνη για το σχεδιασμό του προγράμματος), Ελένη Μπέρτσου, καθηγήτρια γαλλικής γλώσσας.

Σύνθεση ομάδας: Την ομάδα αποτελούν 24 άτομα από τα τμήματα Γ1, Γ3, Β1,Α1,Α2, Α3. Η ομάδα συστάθηκε σύμφωνα με την προτίμηση των μαθητών.

Κριτήρια επιλογής θέματος:

Το θέμα επελέγη γιατί δίνει τη δυνατότητα διαθεματικής προσέγγισης της επιστημονικής γνώσης, καθώς και τη δυνατότητα ανάδειξης της πολιτισμικής διάστασης της επιστήμης.

Ο σχεδιασμός και η εισήγηση του θέματος, εξάλλου, έγινε μετά από τη διαπίστωση ότι η διδακτική άποψη που φέρει λείπει από τα σημερινά σχολικά εγχειρίδια φυσικών επιστημών και τη διδακτική πρακτική που εφαρμόζεται στα μαθήματα αυτά, ενώ μπορεί να έχει ιδιαίτερα θετικά αποτελέσματα εφαρμοζόμενη στους μαθητές.

Σκοπός και στόχοι:

Ανάμεσα στους βασικούς σκοπούς του παρόντος σχεδίου εργασίας είναι:

- ✓ η σύνδεση της επιστημονικής με τη φιλολογική παιδεία.
- ✓ η ανάδειξη των συνδέσεων και αλληλεπιδράσεων που υπάρχουν ανάμεσα στην επιστήμη, την κοινωνία, τον πολιτισμό.
- ✓ η διερεύνηση στοιχείων της φύσης και της μεθοδολογίας της επιστημονικής γνώσης.

Οι **στόχοι** του παρόντος σχεδίου εργασίας μπορούν να διακριθούν σε στόχους που αποβλέπουν στη γνώση, στη μεταγνώση ή στη συναισθηματική κινητοποίηση των μαθητών.

⇒ Στόχοι που αποβλέπουν στη γνώση:

Επιδιώκεται οι μαθητές:

- ✓ να γνωρίσουν θέματα της επιστήμης μέσα από λογοτεχνικά κείμενα.

⇒ Στόχοι που αποβλέπουν στη μεταγνώση:

Επιδιώκεται οι μαθητές:

- ✓ να κατανοήσουν ζητήματα που αφορούν στον τρόπο δόμησης της επιστημονικής γνώσης με αφορμή αντίστοιχα θέματα που θίγονται σε λογοτεχνικά κείμενα.
- ✓ να κατανοήσουν τον τρόπο που η επιστήμη και η κοινωνία συνδέονται, μέσα από τη μελέτη βιογραφιών επιστημόνων στις οποίες αναφέρονται τα επιλεγμένα για μελέτη λογοτεχνικά κείμενα.
- ✓ να κατανοήσουν ότι η επιστημονική γνώση είναι μέρος του πολιτισμικού γίγνεσθαι. Αυτό προτείνεται να επιτευχθεί μέσα από την τοποθέτηση των επιστημονικών ανακαλύψεων στο ιστορικό τους πλαίσιο, με τη βοήθεια πάντα επιλεγμένων λογοτεχνικών κειμένων.

- ✓ να έρθουν σε επαφή, με αφορμή τα επιλεγμένα για μελέτη λογοτεχνικά κείμενα και με τη βοήθεια κατάλληλα οργανωμένων εισηγήσεων και συζητήσεων, με στοιχεία της φύσης και της μεθοδολογίας της επιστημονικής γνώσης.
- ⇒ Στόχοι που αποβλέπουν στη συναισθηματική κινητοποίηση των μαθητών:
Επιδιώκεται οι μαθητές:
  - ✓ να εκδηλώσουν ενδιαφέρον προς τις φυσικές επιστήμες.
  - ✓ να διαμορφώσουν θετική στάση απέναντι στις φυσικές επιστήμες.

Μέθοδος και στάδια εργασίας:

Για την υλοποίηση του παρόντος εκπαιδευτικού προγράμματος επιλέχθηκε η μελέτη του θεατρικού έργου του Ανδρέα Ι. Κασσέτα «Η ποίηση στο εδώλιο μαζί και η Σελήνη». Το έργο διαπραγματεύεται τον διαφορετικό τρόπο με τον οποίο οι ποιητές και οι λογοτέχνες «βλέπουν» το φεγγάρι. Ο Γουίλιαμ Σαίξπηρ, ο Νηλ Άρμστρονγκ, ο Γαλιλαίος εκθέτουν τις απόψεις τους για τη Σελήνη, αποτελώντας, ο πρώτος μάρτυρα υπεράσπισης και οι άλλοι δυο μάρτυρες κατηγορίας. Κατηγορούμενες στο φανταστικό δικαστήριο είναι η Ποίηση και η Σελήνη. Κατηγορούνται ότι καταστρατηγούν τους νόμους της Κοινής Λογικής. Η Κοινή λογική αποτελεί την εισαγγελέα στο φανταστικό δικαστήριο, ενώ η Ανθρώπινη Συνείδηση αναλαμβάνει το ρόλο του δικαστή.

Η **ανάλυση του κειμένου** έγινε με τη βοήθεια συζητήσεων και μελέτης εικόνων και φωτογραφικού υλικού που αναζητήθηκε στο διαδίκτυο. Οι μορφές των ιστορικών προσώπων, τα μέρη που μεγάλωσαν και στα οποία αναφέρονται, χειρόγραφα τους, στοιχεία του επιστημονικού τους έργου βρέθηκαν στα χέρια των μαθητών. Είδαμε το τηλεσκόπιο του Γαλιλαίου, εικόνες από τη δίκη του, το σπίτι που απομονώθηκε. Παρακολουθήσαμε το ταξίδι του Άρμστρονγκ στη Σελήνη, είδαμε τα αποτυπώματά του εκεί, τους συνταξιδιώτες του μέσα από φωτογραφίες και βίντεο. Νιώσαμε τα λόγια του Σαίξπηρ μέσα από εικόνες από τα μέρη που μεγάλωσε, τους ανθρώπους που συνάντησε, είτε στη ζωή είτε μέσα από τα γραπτά τους.

Την ανάλυση του κειμένου ακολούθησε η **δραματοποίηση**. Επειδή το κείμενο κίνησε το δημιουργικό ενδιαφέρον των μαθητών αποφασίστηκε να δουλευτεί ως θεατρικό έργο και να παρουσιαστεί με τη μορφή θεατρικής παράστασης. Η βιωματική μάθηση του κειμένου, που επιτεύχθηκε μέσα από τη διαδικασία του παιχνιδιού ρόλων, είχε σαν αποτέλεσμα τη σε βάθος επαφή και την έμμεση γνώση σημαντικών και δύσκολων εννοιών που τα πρόσωπα του έργου συζητούν, διαπραγματεύονται.

Δραστηριότητες:

Στο πλαίσιο του παρόντος σχεδίου εργασίας πραγματοποιήσαμε τις παρακάτω δραστηριότητες:

- Διαβάσαμε και αναλύσαμε, επιστημονικά, το επιλεγμένο λογοτεχνικό κείμενο.
- Συγκεντρώσαμε πληροφορίες από το διαδίκτυο, αλλά και από άλλες πηγές που μπορούσαν να φωτίσουν στοιχεία του υπό μελέτη κειμένου.
- Αναλύσαμε θεατρικά το επιλεγμένο λογοτεχνικό κείμενο και μελετήσαμε τους ρόλους που υπάρχουν σ' αυτό μέσα από ασκήσεις υποκριτικής ατομικές και ομαδικές.
- Δώσαμε σιγά - σιγά στο υπό μελέτη κείμενο μορφή θεατρικής παράστασης, συντονίζοντας και σκηνοθετώντας τη δράση των μαθητών ηθοποιών στη σκηνή.
- Κατασκευάσαμε εκπαιδευτικό λογισμικό, που περιλαμβάνει εικόνες και μουσική για την υποστήριξη της θεατρικής παράστασης.
- Παρουσιάσαμε την παράστασή μας σε τμήματα μαθητών και σε καθηγητές του σχολείου μας, κάνοντας «πρόβα με κοινό».

Αναμενόμενα αποτελέσματα:

Εκτιμάμε ότι το παρόν σχέδιο εργασίας έχει αποτελέσει για τους μαθητές μια πλούσια εκπαιδευτική διαδικασία με αποτελέσματα σε όλα τα επίπεδα των τιθέμενων στόχων.

Πιστεύουμε ότι έχουν κερδίσει γνώσεις επιστημονικές, ότι τους έχουν απασχολήσει θέματα όπως: «τι είναι η επιστήμη», πώς σκέφτονται και ζουν οι επιστήμονες, πώς οι τελευταίοι μεταβάλλουν το κοινωνικό και πολιτισμικό τοπίο της εποχής τους, πόσο χρησιμοποιούν τη λογική ή την έμπνευση στην εργασία τους, πώς μια «μαγική» σκέψη μπορεί να τους θέσει εκτός κοινής λογικής, πώς επιστήμονες διαφορετικών εποχών συνδέονται και «συνομιλούν» μεταξύ τους, τι κοινό και τι διαφορετικό υπάρχει ανάμεσα στην σκέψη και την έκφραση των επιστημόνων και σε εκείνη των ποιητών.

Επίσης, θεωρούμε ότι η παρούσα εκπαιδευτική διαδικασία έχει κινήσει σε μεγάλο βαθμό το ενδιαφέρον των μαθητών για την επιστήμη.

Ακόμη, παρακολουθώντας το παρόν εκπαιδευτικό πρόγραμμα οι μαθητές έχουν ζήσει τη διαδικασία εκπλήρωσης ενός ομαδικού έργου, που απαιτεί τη συναισθηματική εμπλοκή και δέσμευσή τους για την επίτευξη του επιθυμητού αποτελέσματος. Πιστεύουμε ότι η διαδικασία αυτή τους έχει διδάξει τη σημασία της συνεισφοράς στο έργο της ομάδας, την αξία της υποταγής του ατομικού συμφέροντος στο ομαδικό. Συγχρόνως, θεωρούμε ότι η ολοκλήρωση της προσπάθειας θα ενισχύσει την προσωπικότητα, την έκφραση της δημιουργικής ικανότητας και την αυτοεκτίμηση των μαθητών.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία:

1. Α.Ι.Κασσέτας, 2003: «Η ποίηση στο εδώλιο μαζί και η Σελήνη», <http://users.att.sch.gr/kassetas/theater5.htm>
2. Holton, G. & Brush, S.B.: 2002, Εισαγωγή στις έννοιες και τις θεωρίες της Φυσικής Επιστήμης, 2η έκδοση, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις ΕΜΠ, Αθήνα.
3. Reis, J.C., Guerra, A., Braga, M., Freitas, J.: 2001, History, Science and Culture: Curricular Experiences in Brazil, *Science & Education*, 10(4), 369-378.
4. Krasilchik, M.: 1990, The scientists: an experiment in science teaching, *International Journal of Science Education*, 12(3), 282-287.
5. Holmyard, E.J.: 1923-4, The Historical Method of Teaching Chemistry, *School Science Review* 5(20), 227-233.
6. Hulin, N.: 1996, Histoire des Sciences et Enseignement Scientifique. Quel rapports? Un bilan XXIe - XXe siecles. *Bulletin de l' Union des Physiciens*, 90(786), 1201-1243.
7. Nielsen, H. & Thomsen, P.V.: 1990, History and Philosophy of Science in Physics Education, *International Journal of Science Education* 12(3), 308-316.
8. American Association for the Advancement of Science (AAAS): 1989, Project 2061: Science for all Americans, Oxford University Press, New York.
9. Rutherford, F.J.: 2001, Fostering the History of Science in American Science Education, *Science & Education*, 10(6), 569-580.
10. Sherratt, W.J.: 1983, History of science in the science curriculum: an historical perspective. Part II: Interest shown by teachers, *School Science Review*, Mar 1983, 418-424.
11. Chalmers, A.F.: 1996, Τι είναι αυτό που το λέμε επιστήμη; Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, 2η Έκδοση, Ηράκλειο.
12. Αναζήτηση στο GOOGLE. Λήματα: Galileo, William Shakespeare, Neil Armstrong, Johannes Kepler, Tycho Brache, William Blake, Federico Fellini, κά.

1ο ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΧΙΟΥ**Τάξη: Διαταξικό****ΘΕΜΑ: «Επαγγελματικές Μονογραφίες»****Σχολικό έτος 2003-2004**

Εισηγήτριες προγράμματος: Σμαράγδα Πλακοτάρη, κοινωνιολόγος (υπεύθυνη για το σχεδιασμό του προγράμματος),
Δέσποινα Σκαπινάκη, καθηγήτρια πληροφορικής.

Σύνθεση ομάδας: Στο πρόγραμμα συμμετέχουν Α1, Α2, Α3, Β1, Β2, Γ1, Γ2, Γ3. Η ομάδα συστάθηκε σύμφωνα με την προτίμηση των μαθητών.

Κριτήρια επιλογής θέματος:

Το θέμα επελέγη για δύο κυρίως λόγους: Πρώτον, επειδή μπορεί να δώσει απαντήσεις σε ερωτήματα των μαθητών που σχετίζονται με τον χώρο της εργασίας. Δεύτερον, επειδή συμπληρώνει το μάθημα του επαγγελματικού προσανατολισμού, το οποίο αποτελεί και αντικείμενο διδασκαλίας της υπευθύνου του προγράμματος.

Σκοπός και στόχοι:

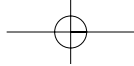
Παρακολουθώντας το πρόγραμμα επιδιώκεται οι μαθητές:

- ✓ να μάθουν να οργανώνουν, να συλλέγουν, να αναλύουν, να συνθέτουν πληροφορίες και να καταλήγουν σε συμπεράσματα.
- ✓ να αξιοποιούν τις πληροφορίες αυτές στις προσωπικές και επαγγελματικές τους αναζητήσεις.
- ✓ να κατανοήσουν έννοιες που σχετίζονται με τον τρόπο άσκησης συγκεκριμένων επαγγελμάτων.
- ✓ να ασκηθούν στη σύνταξη μονογραφιών που να περιέχουν όλα τα χαρακτηριστικά στοιχεία των επαγγελμάτων που μελετώνται.
- ✓ να προσαρμοστούν στη λειτουργία της ομάδας, ώστε να αναπτυχθεί το αίσθημα της συνεργασίας και της υπευθυνότητας.

Δραστηριότητες:

Στο πλαίσιο του παρόντος προγράμματος πραγματοποιήθηκαν οι εξής δραστηριότητες:

- Επισκέψεις σε επαγγελματικούς χώρους.
- Σύνταξη ερωτηματολογίου και συμπλήρωσή του, με τη βοήθεια συνεντεύξεων που δόθηκαν από επαγγελματίες.
- Συλλογή και επεξεργασία των στοιχείων και πληροφοριών που συλλέχθηκαν.
- Καταγραφή και επεξεργασία των στοιχείων των ερωτηματολογίων σε υπολογιστή.
- Αναζήτηση πληροφοριών στο Διαδίκτυο.
- Κατασκευή και έκθεση χριστουγεννιάτικων στολιδιών για τη συγκέντρωση χρημάτων για τις ανάγκες της ομάδας.

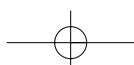
Αναμενόμενα αποτελέσματα - συμπεράσματα:

Ανάμεσα στα αναμενόμενα αποτελέσματα εντάσσονται:

- Η εξοικείωση των μαθητών με τις έννοιες της εργασίας και της άσκησης κάποιου επαγγέλματος, καθώς και με τις συνθήκες που επικρατούν σε έναν επαγγελματικό χώρο.
- Η αξιοποίηση από τους μαθητές των πληροφοριών που συλλέχθηκαν για την επιλογή του δικού τους μελλοντικού επαγγέλματος.
- Η δημιουργία εντύπου που θα περιλαμβάνει τις επαγγελματικές μονογραφίες που καταγράφηκαν, καθώς και την παρουσίαση των δραστηριοτήτων του προγράμματος.

Ενδεικτική βιβλιογραφία:

Ετοιμάζομαι για τη ζωή (Σχολικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός), Γ΄ Τάξη Γυμνασίου, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο ΟΕΔΒ

1ο ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΧΙΟΥ**Τάξη: Διαταξικό****ΘΕΜΑ: «Αγωγή υγείας: Κυκλοφοριακή αγωγή-Ατυχήματα-Πρώτες βοήθειες»****Σχολικό έτος 2003-2004****Εισηγητές προγράμματος:** Γιώργος Σφήκας, φιλόλογος, Θεοδώρα Κρανά, θεολόγος.**Σύνθεση ομάδας:** Στο πρόγραμμα συμμετέχουν 25 μαθητές από τα τμήματα: Α1, Α2, Α3, Β1, Β2, Γ1, Γ2, Γ3. Η ομάδα συστάθηκε σύμφωνα με την προτίμηση των μαθητών.**Κριτήρια επιλογής θέματος:**

Το θέμα επελέγη για τρεις κυρίως λόγους:

- α. Πρώτον, επειδή θεωρούμε απαραίτητο να ευαισθητοποιηθούν οι μαθητές απέναντι σε σοβαρά θέματα αγωγής υγείας.
- β. Δεύτερον, επειδή ορισμένα από τα θέματα που έχουμε επιλέξει για μελέτη, όπως, για παράδειγμα, τα τροχαία ατυχήματα εντάσσονται σε μια ομάδα θεμάτων για τα οποία έχει διαπιστωθεί ότι υπάρχει οξύμενο πρόβλημα τα τελευταία χρόνια.
- γ. Τρίτον, επειδή το συγκεκριμένο πρόγραμμα, απαιτώντας μια διαθεματική προσέγγιση, αποτελεί πεδίο εφαρμογής της συνεργασίας εκπαιδευτικών διαφορετικών ειδικοτήτων.

Σκοπός και στόχοι:

Σκοπός του παρόντος σχεδίου είναι:

- ✓ η γνώση των αιτίων των ατυχημάτων.
- ✓ η ευαισθητοποίηση όσον αφορά στους κινδύνους και στις επιπτώσεις τους.
- ✓ η υιοθέτηση ενεργούς στάσης απέναντι στην πρόληψη και την αντιμετώπιση των ατυχημάτων.

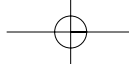
Ανάμεσα στους βασικούς στόχους του παρόντος σχεδίου εργασίας είναι οι μαθητές:

- ✓ να αναπτύξουν μεθόδους και κριτική σκέψη για τον εντοπισμό των αιτίων των ατυχημάτων.
- ✓ να αναπτύξουν μεθόδους και κριτική σκέψη για τον εντοπισμό των κινδύνων και την αξιολόγηση των επιπτώσεών τους.
- ✓ να γνωρίσουν τρόπους πρόληψης και αντιμετώπισης των ατυχημάτων.

Δραστηριότητες:

Στο πλαίσιο του παρόντος προγράμματος πραγματοποιήθηκαν οι εξής δραστηριότητες:

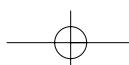
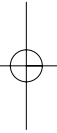
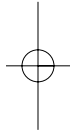
- Επισκέψεις στην Τροχαία Χίου, στο Κ.Τ.Ε.Ο. Χίου, στο Νοσοκομείο Χίου, στο Κυκλοφοριακό Πάρκο Χίου.
- Επίσκεψη ειδικών για τα ατυχήματα στο σχολείο και συζήτηση μαζί τους.
- Δραματοποίηση περιεχομένου που αναδεικνύει στοιχεία του προγράμματος και αντίστοιχη βιντεοσκόπηση.

- Διοργάνωση παιχνιδιών που αναδεικνύουν περιεχόμενα του παρόντος προγράμματος.
- Χρησιμοποίηση με διάφορους τρόπους της ενεργητικής μάθησης.

Αναμενόμενα αποτελέσματα - συμπεράσματα:

Ως αποτέλεσμα της εφαρμογής του παρόντος σχεδίου εργασίας αναμένεται η σε μεγάλο βαθμό ικανοποίηση των τιθέμενων σκοπών και στόχων.

4ο ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΧΙΟΥ**Τάξη: Διαταξικό****ΘΕΜΑ: «Ταξίδια στον αρχαίο κόσμο μέσα από το μουσείο και τις νέες τεχνολογίες»****Σχολικό έτος 2003-2004**

Σχολική ομάδα εφαρμογής: το πρόγραμμα επέλεξαν 20 μαθητές/τριες από την Α', Β', Γ' τάξη γυμνασίου (οι περισσότεροι από την Α')

Υπεύθυνες καθηγήτριες: Ε. Μενεξέ, Α. Τρυποσκούφη

Παρουσίαση του θέματος

Το πρόγραμμα περιλαμβάνει δύο θεματικούς κύκλους, δύο «ταξίδια» στον αρχαίο κόσμο. Η πρώτη ενότητα-ταξίδι αφορά τους θεούς που λατρεύονταν στην αρχαία Χίο, μέσα από το αρχαιολογικό μουσείο της Χίου. Στη δεύτερη μεταφερόμαστε -με τη χρήση εκπαιδευτικού λογισμικού και του διαδικτύου- από την αρχαία Χίο στην αγορά της αρχαίας Αθήνας και στις δραστηριότητες των αρχαίων Αθηναίων που μπορούμε να ανασυστήσουμε με βάση τα ανασκαφικά ευρήματα του χώρου, καθώς και φιλολογικές πηγές. Κοινή συνισταμένη των δύο κύκλων είναι η προσέγγιση του αρχαίου κόσμου μέσα από τα υλικά κατάλοιπά του και η άσκηση σε εργασία αξιοποιώντας τις πηγές και τις νέες τεχνολογίες.

Στόχοι**1. Γνωστικοί στόχοι**

- ✓ Να προσεγγίσουν τον αρχαίο κόσμο στις διαφορετικές εκφάνσεις του -κοινωνικές, οικονομικές, πολιτικές, θρησκευτικές, πολιτιστικές- αλλά και ως σύνολο (με αφορμή το παράδειγμα της Αγοράς της Αθήνας).
- ✓ Να έρθουν σε επαφή με την τοπική ιστορία και την πολιτιστική κληρονομιά τους με αφορμή το αρχαιολογικό μουσείο της Χίου.
- ✓ Να εξοικειωθούν με τη φύση της εργασίας του ιστορικού και τον τρόπο που η ιστορική γνώση οικοδομείται. Να προσεγγίσουν την πραγματική φύση της ιστορικής γνώσης.
- ✓ Να καλλιεργήσουν την ιστορική σκέψη και την ιστορική ματιά απέναντι στα πράγματα που τους περιβάλλουν.
- ✓ Να επεξεργαστούν ένα θέμα σε βάθος, ώστε να αποκτήσουν ουσιαστική κατανόηση, να αναπτύξουν ιστορικές δεξιότητες και να αποκτήσουν γνωστικά σχήματα που θα τους φανούν χρήσιμα και σε άλλες περιπτώσεις.

2. Παιδαγωγικοί, κοινωνικο - πολιτισμικοί στόχοι

- ✓ Να προσδώσουν προσωπικό νόημα στις παλιές και νέες γνώσεις αναμορφώνοντας και διευρύνοντας τον γνωστικό τους εξοπλισμό.
- ✓ Να αναπτύξουν κριτική σκέψη και γνωστικές δεξιότητες συλλογής, συσχέτισης, οργάνωσης, ανάλυσης και υπέρβασης δεδομένων.
- ✓ Να συνεργαστούν μέσα σε ομάδες εργασίας και να έχουν ευκαιρίες διατομικής επικοινωνίας και μάθησης.
- ✓ Να αφυπνιστεί η «ζώνη της επικείμενης ανάπτυξης» (Vygotsky) μέσα από την αλληλεπίδραση με τους συνομήλικους τους και τους εκπαιδευτικούς.

Μέθοδος

Διευρευνητική και ομαδοσυνεργατική διδασκαλία. Επιτόπια παρατήρηση και μελέτη δεδομένων. Διαθεματική προσέγγιση (ιστορία-αρχαιολογία-υπολογιστές)

Μέσα

Φυλλάδια εργασίας, διαδίκτυο, εκπαιδευτικό λογισμικό, βιβλία αρχαίας ιστορίας

Δραστηριότητες

Αρχικά συζητήσαμε με τους μαθητές/τριες σχετικά με το θέμα της δράσης, το γιατί την επέλεξαν, και φτιάξαμε στον πίνακα έναν εννοιολογικό χάρτη - «αράχνη», με κεντρική έννοια τη φράση «αρχαίος κόσμος» και επιμέρους έννοιες τα θέματα που θα επιθυμούσαν να μελετήσουμε, έτσι ώστε να ανιχνεύσουμε τα ενδιαφέροντα και τις αναπαραστάσεις των παιδιών για τον αρχαίο κόσμο. Ξεκινώντας τον πρώτο κύκλο αφιερώσαμε μια συνάντηση στη συγκέντρωση πληροφοριών από το διαδίκτυο για τους θεούς των οποίων η λατρεία μαρτυρείται με ευρήματα στο αρχαιολογικό μουσείο της Χίου και τους οποίους θα μελετούσαμε. Έτσι οι μαθητές χωρίστηκαν σε ομάδες και ανέλαβαν με βάση την έρευνα στο διαδίκτυο να γράψουν ένα σύντομο κείμενο για τον θεό που μελετούσε η κάθε ομάδα, και να το παρουσιάσουν στην τάξη.

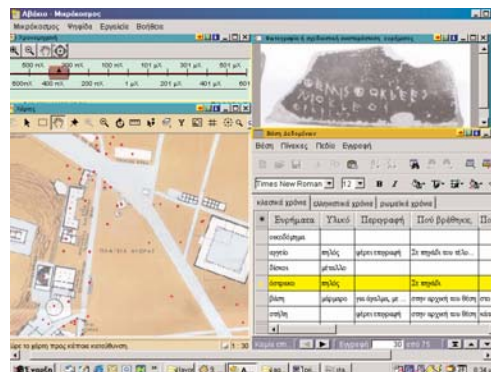
Στη συνέχεια πραγματοποιήσαμε τρεις επισκέψεις στο αρχαιολογικό μουσείο. Κάνοντας μια μικρή εισαγωγή στη λατρεία κατά την αρχαιότητα, οι μαθητές/τριες εργάστηκαν με φύλλα εργασίας και εντόπισαν συναφή εκθέματα στην αυλή του μουσείου (π.χ. βωμούς, αναθηματικές στήλες). Κατόπιν χωρίστηκαν σε ομάδες τριών περίπου ατόμων και ανέλαβαν από ένα θεό ή μια θεά παίρνοντας διαφορετικά φύλλα εργασίας¹. Με βάση αυτά μελέτησαν ευρήματα που σχετίζονταν με το θέμα τους και ύστερα κάθε ομάδα παρουσίασε στις υπόλοιπες το θεό ή τη θεά και τα σχετικά εκθέματα (π.χ. γλυπτά, επιγραφές, ειδώλια και άλλα αναθήματα). Μια ομάδα είχε αναλάβει να παρουσιάσει τον αρχαίο ναό αξιοποιώντας τα φυλλάδια και τα αρχιτεκτονικά μέλη ναών που εκτίθενται στο μουσείο. Τέλος, παίξαμε ένα παιχνίδι όπου οι θεοί (του μουσείου) μίλησαν μπροστά στη συνέλευση των αρχαίων Χίων, παρουσιάζοντας τις ιδιότητές τους και τα δώρα τους, προκειμένου οι Χίοι να διαλέξουν την προστάτιδα θεότητα του νησιού. Τον κάθε θεό/θεά υποδύθηκε ένα μέλος από την ομάδα που τον/την μελέτησε και παρουσίασε, ενώ τη «συνέλευση» αποτελούσαν οι υπόλοιποι μαθητές. Οι «αρχαίοι Χίοι» ψήφισαν τελικά τη μητέρα των θεών, Κυβέλη. Για το κλείσιμο του πρώτου κύκλου ζητήσαμε από την ομάδα μας, αξιοποιώντας την μέχρι τώρα εργασία τους, να γράψουν ένα σύντομο κείμενο (π.χ. φανταστικό διάλογο, αφήγηση) και να επιλέξουν μια δύο εικόνες, για να παρουσιάσουμε τον κάθε θεό ή θεά και τη λατρεία του/της στη Χίο, στη σελίδα του σχολείου στο τέλος της χρονιάς.

Περνώντας στο δεύτερο θεματικό κύκλο, κάναμε μια σύντομη εισαγωγή στην ιστορία της κοινωνίας και της πολιτικής οργάνωσης της αρχαίας Αθήνας. Η κάθε ομάδα ανέλαβε να παρουσιάσει κάποια βασικά στοιχεία για τον Αθηναίο πολίτη, τους μετόικους, τις γυναίκες, τους δούλους, τους βασικούς πολιτικούς θεσμούς και την οικονομία, συλλέγοντας πληροφορίες από το δικτυακό τόπο του Ιδρύματος Μείζονος Ελληνισμού και από βιβλία ιστορίας, με βάση ερωτήματα που τους δώσαμε.

Κατόπιν περάσαμε στην γνωριμία με το λογισμικό² για την αρχαία Αγορά της Αθήνας.

1. Ένα παράδειγμα από τα φύλλα εργασίας που εκπονήσαμε, παρατίθεται στο τέλος αυτής της παρουσίασης.

2. Το λογισμικό αυτό είναι μια εφαρμογή του Αβάκιον που δημιουργήθηκε από την Α. Τριποσκοπούφη στο πλαίσιο της μεταπτυχιακής διατριβής της στο Τμήμα Παιδαγωγικής του Φ.Π.Ψ. του Παν/μίου Αθηνών.

Το περιβάλλον του μικρόκοσμου συντίθεται από τις ψηφίδες «Χρονομηχανή» (για τον ορισμό της χρονικής περιόδου), «Χάρτες» (για τους χάρτες της πόλης κράτους της Αθήνας, του τειχισμένου άστεως και της Αγοράς, όπου σημειώνονται τα ανασκαφικά ευρήματα), «Φωτογραφία» (φωτογραφία ή σχεδιαστική αναπαράσταση του ευρήματος), «Βάση Δεδομένων» (με πληροφορίες για τα ευρήματα), «Πηγές» (με αποσπάσματα από γραπτές πηγές, το κείμενο/τη μετάφραση της επιγραφής του ευρήματος ή άλλα ανασκαφικά δεδομένα) και «Ερώτηση» (για ερωτήσεις στη Βάση Δεδομένων). Η βάση δεδομένων δεν είναι συμπληρωμένη σε όλα τα πεδία, έτσι ώστε οι μαθητές σε ομάδες να συμπληρώσουν οι ίδιοι τα δεδομένα.

Αρχικά, οι μαθητές/τριες συμπλήρωσαν για το κάθε εύρημα στη Βάση Δεδομένων τα πεδία «Ευρήματα» (κατηγορία ευρήματος), «Υλικό», «Περιγραφή». Στο στάδιο αυτό τα παιδιά εξοικειώθηκαν -όχι χωρίς δυσκολίες- με το περιβάλλον του λογισμικού αλλά και με τα ευρήματα του ανασκαφικού χώρου, καθώς τα κατηγοριοποιούσαν. Στη συνέχεια παρουσίασαν τα δεδομένα στην τάξη, ώστε να υπάρξει ανατροφοδότηση, και προχώρησαν στην ερμηνεία των ευρημάτων, συμπληρώνοντας για κάθε εύρημα τα πεδία «Τι είναι;» (ερμηνεία ευρήματος), «Σε τι χρησίμευε;», «Δραστηριότητες» (με τι είδους δραστηριότητες σχετίζεται το εύρημα: πολιτικές, θρησκευτικές, οικονομικές, άλλες δημόσιες). Η ψηφίδα «Ερώτηση» επέτρεπε αναζητήσεις και συγκρίσεις ευρημάτων για καλύτερα ερμηνευτικά αποτελέσματα. Εδώ έπρεπε να αναπτύξουν σκέψη ανώτερου επιπέδου, να συσχετίσουν χαρακτηριστικά του ευρήματος στη φωτογραφία ή στην αναπαράστασή του, ανασκαφικά δεδομένα, πληροφορίες από γραπτές πηγές (π.χ. παραθέματα από Πανσανία, Αριστοτέλη κτλ) και γενικότερες γνώσεις από την αρχαία ιστορία, για να διατυπώσουν τις ερμηνευτικές υποθέσεις τους. Οι ομάδες παρουσίασαν τα συμπεράσματά τους και όλη η ομάδα, με την καθοδήγηση των εκπαιδευτικών, κατέληξε σε κοινά συμπεράσματα.

Σε επόμενο στάδιο τα συμπεράσματα από την εργασία που προηγήθηκε, θα αξιοποιηθούν³ για την κατασκευή εννοιολογικών χαρτών. Τα αντικείμενα ή τα κτήρια της Αγοράς πρόκειται να συσχετιστούν με ιστορικά υποκείμενα και τις δραστηριότητες που θα μπορούσαν να έχουν στην Αγορά της Αθήνας. Έτσι π.χ. μια ομάδα θα συμπληρώσει έναν εννοιολογικό χάρτη όπου στο ερώτημα «τι δραστηριότητες θα μπορούσε να έχει ο Αριστόβουλος στην αρχαία Αγορά;», θα επιλέξει αντικείμενα και κτήρια και θα διατυπώσει δραστηριότητες που ο Αριστόβουλος ως ευκατάστατος Αθηναίος πολίτης θα μπορούσε να έχει. Αυτό θα γίνει και για άλλα ιστορικά υποκείμενα (τη σύζυγο και το δούλο του Αριστόβουλου, την οικογένεια του Πεισθέταιρου, ενός φτωχού Αθηναίου, ένα μέτοικο, ένα Χιώτη που βρίσκεται σε ταξίδι στην Αθήνα). Με βάση την

3. Τη στιγμή που γράφεται αυτό το κείμενο η δράση δεν έχει ολοκληρωθεί, καθώς απομένουν άλλες τρεις συναντήσεις. Γι' αυτό και τα συμπεράσματά μας ως προς το δεύτερο θεματικό κύκλο θα είναι αναπόφευκτα ελλιπή.

εργασία αυτή, τα παιδιά θα υποδυθούν τα πρόσωπα αυτά σε ένα θεατρικό παιχνίδι, για να ζωντανέψουμε μια πολύβουη μέρα στην Αρχαία Αγορά.

Συμπεράσματα

Σε γενικές γραμμές η ανταπόκριση των παιδιών στις δραστηριότητές μας ήταν θετική. Στην πλειοψηφία τους έδειξαν ενδιαφέρον και συμμετείχαν ενεργά, με δημιουργικότητα και φαντασία σε μια διαδικασία αναζήτησης και έρευνας, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν αποζητούσαν να τα προσανατολίζουμε με τις δικές μας προτάσεις και υποδείξεις που αφορούσαν στον τρόπο εργασίας.

Κατά την εργασία τόσο στο μουσείο όσο και στην αίθουσα υπολογιστών οι ομάδες ενεπλάκησαν σε μια διαδικασία παρατήρησης, συσχέτισμού, επεξεργασίας και ερμηνείας δεδομένων, διατύπωναν υποθέσεις τις οποίες υποστήριζαν με επιχειρήματα, δοκιμάζοντας την ισχύ τους συμμετέχοντας σε διάλογο με τα μέλη της ομάδας τους αλλά και με τις άλλες ομάδες και τις υποφαινόμενες.

Η συνεργασία μεταξύ των παιδιών δεν ήταν πάντοτε αρμονική. Οι περισσότερες τριβές εκδηλώθηκαν στο εργαστήριο των υπολογιστών, καθώς μερικά παιδιά ανέπτυξαν ηγετική συμπεριφορά καταπιέζοντας την έκφραση των άλλων. Σε δυο μάλιστα περιπτώσεις αναγκαστήκαμε να αλλάξουμε τη σύνθεση των ομάδων ώστε η ομάδα να είναι πιο αποδοτική και να περιορίσουμε τις εντάσεις. Σε δύο ομάδες παρατηρήσαμε υπερβολική νωθρότητα και δυστοκία στην όλη διαδικασία. Στις υπόλοιπες περιπτώσεις η συνεργασία και η αποτελεσματικότητα υπήρξε αξιόλογη.

Παρά τις παραπάνω δυσκολίες θεωρούμε ότι οι στόχοι μας ευοδώθηκαν στο μεγαλύτερο βαθμό. Θέλουμε όμως να τονίσουμε ότι η δυσκολία που είχαν τα παιδιά να χειριστούν τις πηγές με μεγαλύτερη αυτενέργεια και ελευθερία πηγάζει από δομικά προβλήματα του εκπαιδευτικού μας συστήματος. Στο σημείο αυτό το πρόγραμμα της ευέλικτης ζώνης προσφέρει μια δυνατότητα η οποία για να έχει, όμως, ουσιαστικά αποτελέσματα θα πρέπει ως φιλοσοφία και παιδαγωγική αντίληψη να παρεισφρήσει στην όλη εκπαιδευτική διαδικασία με διάρκεια και συστηματικό τρόπο.

4ο ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΧΙΟΥ**Τάξη: Διαταξικό****ΘΕΜΑ: «Ιωάννης Βαρβάκης: Ο Ψαριανός Εθνικός Ευεργέτης»****Σχολικό έτος 2003-2004****Υπεύθυνοι καθηγητές:** Στείρος Πολύδωρος ΠΕ03, Κουγιούλης Ιωάννης ΠΕ02**Τάξη/ Τμήμα:** Μαθητές Α΄, Β΄, Γ΄ Γυμνασίου**Κριτήρια επιλογής θέματος:**

1. Η παρακολούθηση σεμιναριακού προγράμματος με θέμα τη ζωή και τη δράση του Ιωάννου Βαρβάκη με εισηγητή τον φιλόλογο-ιστορικό Βασίλειο Ασημομύτη.
2. Η διατήρηση της επαφής με τον κ Ασημομύτη.
3. Η γνωριμία με τον ιστορικό των Ψαρών κ. Δημήτριο Ανδριάνα.
4. Η ευαισθητοποίηση στη γνώση της τοπικής ιστορίας.
5. Η σκέψη ότι η ζωή και η προσφορά του Ιωάννη Βαρβάκη μπορεί να λειτουργήσει ως θετικό πρότυπο για τη νέα γενιά.

Σκοποί και Στόχοι**1. Γνωστικοί: Επιδιώξαμε:**

- ✓ Να γνωρίσουν οι μαθητές τη ζωή και τη δράση του Ιωάννη Βαρβάκη
- ✓ Να έρθουν σε επαφή με τους σταθμούς της πορείας του στην Ελλάδα και στο εξωτερικό
- ✓ Να συνειδητοποιήσουν το μέγεθος και τη δυσκολία του κάθε εγχειρήματος του
- ✓ Να γνωρίσουν το ιστορικό πλαίσιο της εποχής που έζησε ο εθνικός ευεργέτης καθώς και το γεωγραφικό μέγεθος της πορείας της δράσης του.

2. Συναισθηματικοί: Επιδιώξαμε:

- ✓ Να θαυμάσουν το ήθος, το ηρωικό πνεύμα και τη συνεισφορά του στον αγώνα για την ανεξαρτησία του γένους.
- ✓ Να βιώσουν το ανήσυχο και φιλέρρευνο πνεύμα του, το εμπορικό του δαιμόνιο, την αγάπη του για το γενέθλιο τόπο του και την προσφορά του στο κοινωνικό σύνολο.
- ✓ Να ζήσουν με τη φαντασία τους και να συναισθανθούν το μεγαλείο του ήθους και της φιλοπατρίας του

3. Καλλιέργεια κριτικής: Προσπαθήσαμε μέσω της παρατήρησης, της συζήτησης και της παροχής ερεθισμάτων οι μαθητές να στέκονται κριτικά και συγκριτικά στα γεγονότα και να επιχειρούν να διατυπώνουν όσο το δυνατό «ασφαλή» συμπεράσματα.**4. Καλλιέργεια δεξιοτήτων- Έκφρασης**

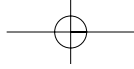
- ✓ Να ασχοληθούν με παιγνιώδεις δραστηριότητες καλλιεργώντας τις έμφυτες κλίσεις ή ικανότητες τους (να ζωγραφίσουν, να ερευνήσουν στο διαδίκτυο, να κατασκευάσουν πάζλ, να κάνουν κολάζ, να συνθέτουν ποιήματα και διαλόγους, να εμπνευστούν και να παίξουν επιτραπέζιο παιχνίδι)
- ✓ Να σκέφτονται «ιστορικά» κατά το δυνατό, να παρατηρούν, να επιλέγουν από το «όλο» το ουσιώδες «μέρος».

Δραστηριότητες: Εκτός από τη θεωρητική γνώση για τη ζωή και το έργο του Ιωάννου Βαρβάκη, μέσω της μελέτης των πηγών και της βιβλιογραφίας καθώς και τη γνωριμία (σε επίπεδο ιστορικό και γεωγραφικό) των τόπων δράσης του οι μαθητές συμμετείχαν στις ακόλουθες δραστηριότητες:

- Επισκέφτηκαν τη Βιβλιοθήκη Κοραή και το 1ο Γυμνάσιο Χίου, ιδρύματα που ευεργέτησε με τις δωρεές του ο Ιωάννης Βαρβάκης.
- Επισκέφτηκαν το Ναυτικό Μουσείο Χίου και είδαμε διάφορους τύπους πλοίων, ναυτικών οργάνων, ζωγραφικούς πίνακες και θαύμασαν την ιστορία της Χιώτικης ναυτιλίας.
- Διοργάνωσαν εκδήλωση με προσκαλεσμένο τον φιλόλογο-ιστορικό Β. Ασημομύτη όπου παρουσίασαν τη δράση του Ι. Βαρβάκη.
- Δέχτηκαν στα πλαίσια της δράσης την επίσκεψη του καθηγητού Πανεπιστημίου Αιγαίου τμήμα οικονομίας και Διοίκησης κ. Κων/νου Βαρβάκη ο οποίος τους μετέφερε τα αποτελέσματα της προσωπικής του έρευνας για τον Ι. Βαρβάκη.
- Συνεργάστηκαν με την κεραμοποιό κ. Μικελία Λεγάτου για τη δυνατότητα δημιουργίας κεραμικού εμπνευσμένου από τη ζωή του Ι. Βαρβάκη.
- Ζωγράρισαν σχέδια με ξυλομπογιές αναπαριστώντας στιγμές της ζωής του.
- Έφτιαξαν επιτραπέζια παιχνίδια με θέμα την πορεία του.
- Κατασκεύασαν πάζλ με θέματα της εποχής του (πλοία, εικόνες από τα Ψαρά, ψάρεμα στην Κασπία, προσωπογραφία).
- Ερεύνησαν στο διαδίκτυο για πρόσθετες πληροφορίες σχετικά με το Ι. Βαρβάκη και την παραγωγή του χαβιαριού.
- Μαθητές παρουσίασαν αποτελέσματα προσωπικής έρευνας από εγκυκλοπαίδειες και διαδίκτυο για πρόσωπα που επηρέασαν τη ζωή και τον τρόπο σκέψης και δράσης του Ι. Βαρβάκη (Νικηφόρος Θεοτόκης, Ιωάννης Καποδίστριας, Αδαμάντιος Κοραής).
- Μαθητές έγραψαν ποιήματα έφτιαξαν σταυρόλεξα και ακροστιχίδες.
- Κατασκεύασαν ταμπλώ με κείμενο και φωτογραφίες για τη ζωή του.
- Είδαν το αποτέλεσμα της δράσης τους σε CD-ROM.
- Συνεργάστηκαν με τους υπεύθυνους καθηγητές για την συγγραφή μικρού πονήματος.

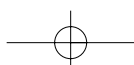
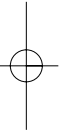
Αναμενόμενα αποτελέσματα-συμπεράσματα

1. Οι μαθητές έμαθαν σε ικανοποιητικό βαθμό το ιστορικό και γεωγραφικό πλαίσιο ζωής και δράσης του Ι. Βαρβάκη.
2. Συγκινήθηκαν και εμπνεύστηκαν σε δημιουργίες.
3. Έπαιξαν, ζωγράρισαν, κατασκεύασαν και ερεύνησαν στο διαδίκτυο.
4. Ήρθαν σε επαφή με ιστορικούς, ανθρώπους ειδικούς, επισκέφτηκαν χώρους που ευεργετήθηκαν από τον Ι. Βαρβάκη.
5. Δούλεψαν σε ομάδες καθώς ασχολήθηκαν με ιδιαίτερες δραστηριότητες ανάλογα με τις κλίσεις και τα ενδιαφέροντά τους.
6. **Συμπεράσματα:**
  - i. Πιστεύουμε ότι οι μαθητές ωφελήθηκαν πολλαπλώς καθώς ήρθαν σε επαφή με γνωστικούς τομείς που δεν εμπεριέχονται στα σχολικά βιβλία και καλλιέργησαν δεξιότητες με παιγνιώδη τρόπο κάτι που τους χαροποίησε και τους ξεκούρασε.
  - ii. Μαθητές με χαμηλές επιδόσεις στα μαθήματα ανέπτυξαν πρωτοβουλίες και κινήθηκαν σε ρυθμούς που δεν τους είχαμε συνηθίσει στη σχολική τάξη.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία:

1. Ασημοκύτης Βασίλης, Ιωάννης Βαρβάκης, εκδ. Κάκτος, Αθήνα 2001.
2. Ανδριάνας Δημήτριος «Αδαμάντιος Κοραΐς και Ιωάννης Βαρβάκης. ανέκδοτες επιστολές», περιοδικό Ψαρά 1994.
3. Η Ελλάδα των ευεργετών, Εφημερίδα Ημερησία.
4. Ομιλία στο Ομήρειο του καθηγητού Πανεπιστημίου Αιγαίου Κων/νου Βαρβάκη.
5. Δημητρίου Σπανού, Η Συμβολή των Ψαρών κατά το 1821, Αθήνα 1958.

4ο ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΧΙΟΥ**Τάξη: Διαταξικό****ΘΕΜΑ: «Μεσόγειος: Πολλοί κόσμοι, μια θάλασσα»****Σχολικό έτος 2003-2004**

Υπεύθυνοι καθηγητές: Κουμπιά Ασημίνα ΠΕΟ4, Μαϊστρου Αγγελική ΠΕΟ6,
Καυγαλάκη Κατερίνα ΠΕΟ6.

Τάξη/ τμήμα: Μαθητές Α΄, Β΄, Γ΄ Γυμνασίου

Κριτήρια επιλογής θέματος:

Στην εισαγωγή του βιβλίου του για τη Μεσόγειο, ο Fernando Braudel, ξεκινά με ένα ερώτημα: «Τι είναι Μεσόγειος;» Ένα ερώτημα που την απάντησή του θα θέλαμε να τη γνωρίζουμε όλοι μας, μια που ο μικρόκοσμός μας, η Χίος, αποτελεί ένα κομμάτι αυτής. Ο συγγραφέας απαντά ως εξής: «Είναι χίλια πράγματα μαζί. Δεν είναι μόνο ένα τοπίο αλλά αμέτρητα τοπία. Δεν είναι μία θάλασσα αλλά διαδοχή θαλασσών. Δεν είναι ένας πολιτισμός, αλλά πολιτισμοί που συσσωρεύονται ο ένας πάνω στον άλλο». Θελήσαμε, λοιπόν, μαζί με τους μαθητές μας να κάνουμε ένα μικρό ταξίδι στη Μεσόγειο, έτσι ώστε να πάρουμε μια μικρή έστω «γεύση» αυτού του πολιτισμικού πάζλ.

Σκοποί και στόχοι:Γνωστικοί. Επιδιώξαμε:

- Να γνωρίσουν οι μαθητές μας αυτό το πανάρχαιο σταυροδρόμι, τη Μεσόγειο, όπου κυρίαρχο ρόλο έχει παίξει και η χώρα μας.
- Να προσεγγίσουν ιστορικά και γεωγραφικά κάποιες από τις Μεσογειακές χώρες.
- Να γνωρίσουν τον πολιτισμό κάθε περιοχής.
- Να μάθουν για την οικολογία, τα ηφαίστεια, τη σεισμικότητα, τα λιμάνια και τα κομβικά σημεία του χώρου αυτού.
- Να εξοικειωθούν με τη διατροφή, τις γεύσεις και τη μουσική των μεσογειακών χωρών.
- Να συγκρίνουν διαφορετικές γλώσσες μεταξύ τους και να βρουν κοινά στοιχεία.

Περιβαλλοντικοί. Επιδιώξαμε:

- Να γνωρίσουμε τις επιπτώσεις που είχαν οι εκρήξεις των ηφαιστείων στην περιοχή γύρω απ' αυτά και στο περιβάλλον.
- Να ευαισθητοποιηθούμε στα προβλήματα που προκαλεί η θαλάσσια ρύπανση στους Μεσογειακούς λαούς, μέσα από την προβολή σχετικών ταινιών

Καλλιέργεια κριτικής και αφαιρετικής σκέψης.

- Μέσα από ένα πλήθος πληροφοριών που υπήρχαν στη διάθεση μας, έπρεπε να αποφασίσουμε και να επιλέξουμε εκείνες που θα ενσωματώναμε στην εργασία μας.

Καλλιέργεια δεξιοτήτων. Επιδιώξαμε:

- Να μάθουμε να αναζητούμε πληροφορίες στην σχολική βιβλιοθήκη, στον έντυπο τύπο και στο Διαδίκτυο. Να τις κρίνουμε, να τις αξιολογήσουμε και να τις συνθέσουμε.
- Να χρησιμοποιούμε τους Η/Υ για να καταγράψουμε και να διαμορφώσουμε αισθη-

τικά τις γνώσεις - πληροφορίες που συγκεντρώσαμε.

- Να μάθουμε να συνεργαζόμαστε, να αποτελούμε μια ομάδα, να συζητούμε.

Δραστηριότητες: Κατά τη διάρκεια του προγράμματος αυτού, παράλληλα με την συλλογή ποικίλων στοιχείων, επιδοθήκαμε σε διάφορες δραστηριότητες οι οποίες μας διασκέδασαν και μας χαλάρωσαν.

- Ζωγραφήσαμε ένα γεωφυσικό και ένα πολιτικό χάρτη της Μεσογείου.
- Μεταφράσαμε χρήσιμες καθημερινές φράσεις σε διάφορες Μεσογειακές γλώσσες.
- Σπαζοκεφαλιάσαμε και ελέγξαμε τις γνώσεις που αποκτήσαμε μέσα από σταυρόλεξα και ακροστιχίδες που εμείς φτιάξαμε.
- Μάθαμε τι σημαίνει μεσογειακή διατροφή μαγειρεύοντας αυθεντικές μεσογειακές συνταγές.
- Διασκεδάσαμε τραγουδώντας και ακούγοντας τραγούδια από διάφορες χώρες.
- Χαλαρώσαμε ζωγραφίζοντας τοπία της θάλασσας.
- Φωτογραφήσαμε και βιντεοσκοπήσαμε τις διάφορες δραστηριότητες μας.

Αναμενόμενα αποτελέσματα - συμπεράσματα

Είναι δύσκολο να ερευνήσει κάποιος σε βάθος την Μεσόγειο, σταυροδρόμι, την ετερόκλητη Μεσόγειο, μέσα από μια σχολική δραστηριότητα μικρής χρονικής διάρκειας. Παρ' όλα αυτά πιστεύουμε ότι καταφέραμε να δούμε την Μεσόγειο ως ένα σύνολο -μια θάλασσα, που αποτελείται όμως από πολλούς κόσμους. Να αντιληφθούμε την θέση της χώρας μας στον χώρο αυτό και την σημαντική παρουσία του Ελληνικού στοιχείου σ' όλες σχεδόν τις Μεσογειακές χώρες. Δεν καταφέραμε να επεκταθούμε σε λεπτομέρειες, συναντήσαμε στοιχεία που μας κίνησαν το ενδιαφέρον αλλά δεν είχαμε τον χρόνο ή τον τρόπο για να εμβαθύνουμε σ' αυτά. Όμως ακόμα και οι αδιάφοροι μαθητές που είχαν αρχικά ελάχιστη ή καθόλου συμμετοχή, που έδειξαν να βαριούνται ή να πιέζονται συμμετείχαν με ενθουσιασμό στις πιο «ανάλαφρες» δραστηριότητες και φαίνεται να αφομοίωσαν βασικές γνώσεις - πληροφορίες που αφορούσαν στο θέμα μας.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία

- 1) Ηφραίστεια και σεισμοί (αυτόπτης μάρτυρας)
- 2) Σχολικά βιβλία Γεωγραφίας Α', Β' Γυμνασίου
- 3) Παγκόσμιος Άτλας
- 4) Παγκόσμια Γεωγραφία(εκπαιδευτική ελληνική εγκυκλοπαίδεια)
- 5) Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λαρούς Μπριτάνικα
- 6) Η Μεσόγειος, ο χώρος και η ιστορία (F.Braudel)
- 7) Γαϊόραμα- National Geographic
- 8) Ειδικά αφιερώματα- εκδόσεις του ημερήσιου και κυριακάτικου τύπου
- 9) Internet

4ο ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΧΙΟΥ**Τάξη: Διαταξικό****ΘΕΜΑ: «Το σκάκι συνεχίζει να κρύβει τα μυστικά του»****Σχολικό έτος 2003-2004****Υπεύθυνοι καθηγητές:** Χάψα Ελένη ΠΕ04, Κουγκουλέρης Παντελής ΠΕ03**Τάξη/ Τμήμα:** Μαθητές Α', Β', Γ' Γυμνασίου**Κριτήρια επιλογής θέματος:**

Ενώ ο Φραγκλίνος αναφερόταν σε ιδιότητες όπως η προνοητικότητα, η περίσκεψη και η επιμονή, οι σημερινοί εκπαιδευτές λένε πως το σκάκι βελτιώνει επίσης τόσο την ικανότητα ανάγνωσης όσο και τις επιδόσεις στα Μαθηματικά, καθώς και την αναλυτική και δημιουργική σκέψη. Οι παράγοντες αυτοί έχουν δημιουργήσει μια παγκόσμια τάση να περιληφθεί το σκάκι στα σχολεία, είτε ως επιλογή, είτε κανονικά στο σχολικό πρόγραμμα, όπως συμβαίνει σε περισσότερες από 30 χώρες. Το ευτύχημα είναι, πάντως, πως για τους μαθητές το σκάκι παραμένει διασκέδαση.

Η ψυχαγωγική διάσταση του σκακιού είναι αυτή που το καθιστά επιτυχημένο εκπαιδευτικό εργαλείο, λέει ο Τιμ Ρέντμαν, ο γενικός γραμματέας της επιτροπής της Διεθνούς Ομοσπονδίας Σκακιού (FIDE) που επιδιώκει να βάλει το σκάκι στα σχολεία. «Όταν τα παιδιά μάθουν σκάκι θέλουν να παίξουν το παιχνίδι αυτό χωρίς να συνειδητοποιούν πως μαθαίνουν ή πως το μυαλό τους αναπτύσσεται», λέει ο Ρέντμαν. **«Το σκάκι είναι ένα είδος αόρατης διδασκαλίας».**

Σκοποί και ΣτόχοιΓνωστικοί: Επιδιώξαμε:

- ✓ Να γνωρίσουν οι μαθητές «τι εστί σκάκι» και γιατί προσελκύει εκατοντάδες ανθρώπους από όλους τους κλάδους των σύγχρονων επιστημών.
- ✓ Ακόμα οι μαθητές έπρεπε να γνωρίσουν την ιστορία του παιχνιδιού που εφευρέθηκε πριν δεκαπέντε αιώνες μέσα από την προβολή σλάντς σχετικά με τη διασκέδαση των αυτοκρατόρων στις αυλές τους με τη βοήθεια των προπονητών τους. Επίσης την τακτική του, καθώς και τη σχέση του με τα Μαθηματικά, όπου ο Ζαν-Κλοντ Λουμπατιέρ επικεφαλής της Γαλλικής Ομοσπονδίας Σκακιού υποστηρίζει ότι τρεις ώρες σκακιού ισοδυναμούν με δύο ώρες Μαθηματικών συν δύο ώρες Λατινικών.
- ✓ Και φυσικά οι μαθητές έπρεπε να μάθουν να παίζουν σκάκι σύμφωνα με τους επίσημους κανόνες του παιχνιδιού.

Καλλιέργεια δεξιοτήτων: Επιδιώξαμε:

- ✓ Την εξοικείωση στο παίξιμο φιλικών παρτίδων ανά δύο μεταξύ τους, ακόμα στο ομαδικό παιχνίδι πάνω σε μία μαγνητική σκακιέρα, αφού πρώτα χωρίστηκαν σε δύο ισοδύναμες ομάδες. Τέλος, σε φιλικό πρωτάθλημα αγώνων ΝΟΚ- ΑΟΥΤ με σκοπό την προετοιμασία για το 1ο Παγκιακό Μαθηματικό Πρωτάθλημα Σκακιού.

Καλλιέργεια κριτικής: Επιδιώξαμε:

- ✓ Την παρατηρητικότητα, τη σκέψη και την πρόβλεψη των κινήσεων του αντιπάλου, μέσα από συνεχή μαθήματα θεωρίας από διάφορους προπονητές που μας επισκέ-

φτηκαν κατά τη διάρκεια των δράσεων, ερωτηματολόγια γύρω απ' τον τρόπο σκέψης του παιχνιδιού.

Συναισθηματική καλλιέργεια: Επιδιώξαμε:

- ✓ Οι μαθητές να αγαπήσουν τα πνευματικά παιχνίδια μέσα από την ανακάλυψη και τη διερεύνηση, την ιστορική πορεία του σκακιού και την καλλιέργεια του πνευματικού κόσμου του παιδιού.

Δραστηριότητες

Αρχικά μέσω παιχνιδιών γνωρίστηκαν οι μαθητές μεταξύ τους, αφού ήταν από διαφορετικά τμήματα και τάξεις και ορίσαμε κανόνες συνεργασίας.

Για να ευαισθητοποιηθούν περισσότερο, απαραίτητη ήταν η «συνεργασία» με οπτικοακουστικά μέσα(video, slides) ηλεκτρονικούς υπολογιστές, πρακτική εφαρμογή και εξάσκηση. Ακόμα απαραίτητη ήταν και η διαμόρφωση της αίθουσας που λαμβάνει μέρος στη δράση.

Το επόμενο βήμα μας ήταν να γνωρίσουν τα παιδιά προπονητές και ανθρώπους που ασχολούνται με το σκάκι ερασιτεχνικά.

Πρόθυμος στο κάλεσμά μας ήταν ο κ. **Δημήτρης Μαυρέας**, παλιός σκακιστής και για χρόνια πρωταθλητής Αιγαίου, με τον οποίον αναμετρηθήκαμε για περαιτέρω εξάσκηση.

Ακόμα ο κ. **Γιάννης Σπυρακόπουλος**, πρώην γιατρός του Νοσοκομείου Χίου, διδάξε μαθήματα γραφής του σκακιού σε χαρτί.

Συζητήθηκε από τους κυρίους Σπυρακόπουλο Γιάννη, Κουνέλη Μιχάλη και Στείρο Κώστα, το γεγονός διοργάνωσης του πρωταθλήματος σε τοπικό επίπεδο.

Στις 14 Μαρτίου 2004, σε συνεργασία με τον αρμόδιο της δραστηριότητας αυτής στο Μορφωτικό Σύνδεσμο Βαρβασιού-Βιβλιοθήκης ο Φάρος, κ. Γιάννη Σπυρακόπουλο, οργανώθηκε στο 4ο Γυμνάσιο Χίου το 1ο Παγχιακό Μαθητικό Πρωτάθλημα Σκακιού για μαθητές Δημοτικών Σχολείων, Γυμνασίων και Λυκείων.

Αποτελέσματα

Οι μαθητές, σύμφωνα με τη διερεύνηση της συναισθηματικής τους κατάστασης αγάπησαν «Το σκάκι» πάρα πολύ.

Ο διάλογος για τη συγκέντρωση πληροφοριών και η διάθεση των παιδιών κατά τη διάρκεια της δράσης, μας έδωσαν να καταλάβουμε ότι το παιχνίδι είχε μπει για τα καλά στις καρδιές τους.

Βιβλιογραφία

- 1) ΤΟ ΣΚΑΚΙ ΚΑΙ Η ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΟΥ (Κώστας Γιουβαντσιούδης) (Ειρήνη Μουσιάδου)
- 2) ΤΟ ΑΛΦΑΒΗΤΑΡΙ ΤΟΥ ΣΚΑΚΙΣΤΗ (Φίλιππος Κουράντ)
- 3) ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΣΚΑΚΙΟΥ (Ηλίας Κουρκουλιάκης)
- 4) ΜΑΘΑΙΝΩ ΜΟΝΟΣ ΜΟΥ ΣΚΑΚΙ (J. Aberbach- M. Beylin)
- 5) Η ΤΕΧΝΗ ΤΟΥ ΣΚΑΚΙΟΥ (Ελληνική Σκακιστική Ομοσπονδία)
- 6) ΣΚΑΚΙ: «Η ΜΑΧΗ ΣΤΑ ΑΣΠΡΑ ΚΑΙ ΜΑΥΡΑ ΤΕΤΡΑΓΩΝΑ» (Ιωάννου Γρ. Παυαγάκου)
- 7) «ΜΕΘΟΔΟΣ ΤΑΧΥΡΥΘΜΗΣ ΕΚΜΑΘΗΣΗΣ ΒΑΣΙΚΩΝ ΕΝΝΟΙΩΝ ΤΑΚΤΙΚΗΣ ΣΤΟ ΣΚΑΚΙ ΓΙΑ ΠΡΟΧΩΡΗΜΕΝΟΥΣ» (Μέρος β') (Νικολάου Φ. Καμπάνη)
- 8) ΤΟ ΣΚΑΚΙ: «ΠΛΗΡΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΚΑΙ Η ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗ» (Τ. Σιαπέρας)

4ο ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΧΙΟΥ**Τάξη: Διαταξικό****ΘΕΜΑ: «Κυκλοφοριακή Αγωγή»****Σχολικό έτος 2003-2004****Συντονιστές καθηγητές:** Πιππίδη Ειρήνη, Πανταζή Ευδοκία**Μαθητές:** Από όλα τα τμήματα του σχολείου**Κριτήρια επιλογής του θέματος:**

- ⇒ Όλοι μας κυκλοφορούμε στο δρόμο σαν οδηγοί, πεζοί, ή επιβάτες ενός μεταφορικού μέσου, άρα όλοι πρέπει να γνωρίζουμε τους κινδύνους που διατρέχουμε και πώς να τους αποφύγουμε.
- ⇒ Οι μαθητές του Γυμνασίου, είναι σε μια ηλικία που ενθουσιάζονται με την ιδέα να οδηγήσουν. Αρκετοί μάλιστα έχουν μπει στον πειρασμό να οδηγήσουν παράνομα. Οι περισσότεροι δε, κυκλοφορούν με ποδήλατα. Αν λάβουμε υπόψη και την απειρία, σε συνδυασμό με την ανωριμότητα, τον αυθορμητισμό, την προδιάθεσή τους να ρισκάρουν και την έλλειψη γνώσης των κινδύνων που κρύβουν αυτές οι συμπεριφορές το μείγμα που δημιουργείται μπορεί να γίνει εκρηκτικό.
- ⇒ Τα παραπάνω και η αγάπη μας για τα παιδιά, μας ευαισθητοποίησαν και ασχοληθήκαμε με το πρόγραμμα «Κυκλοφοριακή Αγωγή»

Σκοπός:

Οι σκοποί μας είναι:

- ✓ Συνειδητοποίηση των κινδύνων στο δρόμο από τους μαθητές.
- ✓ Να αναγνωρίζουν τα βασικότερα σήματα, αλλά και να μάθουν τους σπουδαιότερους κανόνες οδικής κυκλοφορίας
- ✓ Να προβληματιστούν ως προς τη συμπεριφορά τους στο δρόμο είτε οδηγούν, είτε περπατούν.
- ✓ Να αντιληφθούν πόσο επικίνδυνη είναι η λήψη ουσιών σε συνδυασμό με την οδήγηση.

Στόχοι:

- ✓ Επιδίωξή μας είναι η υιοθέτηση στάσεων θετικής συμπεριφοράς στο δρόμο, σαν πεζοί και σαν οδηγοί.
- ✓ Αφού ενημερωθούν από εμάς, να σκεφτούν και να κρίνουν με βάση τις γνώσεις αλλά και τις παρατηρήσεις που έχουν κάνει οι ίδιοι, για την κυκλοφοριακή αγωγή και να συζητήσουμε τα συμπεράσματά τους.
- ✓ Παράλληλα να καλλιεργήσουν την έκφραση, εικαστική και λογοτεχνική, μέσα από κείμενα και ζωγραφίες που θα φτιάξουν εμπνεόμενοι από το θέμα μας.
- ✓ Τέλος συνθέτοντας όλα τα παραπάνω να σχεδιάσουμε και να κατασκευάσουμε τη μακέτα ενός Πάρκου Κυκλοφοριακής Αγωγής.

Δραστηριότητες:

- Αρχικά μέσω παιχνιδιών γνωρίστηκαν οι μαθητές μεταξύ τους, αφού ήταν από διαφορετικά τμήματα και τάξεις και ορίσαμε κανόνες συνεργασίας. Μετά συζητήσαμε για την αναγκαιότητα της Κυκλοφοριακής Αγωγής και οι μαθητές αντάλλαξαν τις εμπειρίες τους θετικές ή αρνητικές.
- Για να ευαισθητοποιηθούν περισσότερο, προβάλλαμε τις βιντεοταινίες που περιλαμβάνει το πακέτο για την Κυκλοφοριακή Αγωγή που μας παραχώρησε η υπεύθυνη των προγραμμάτων Υγείας, και αναφερόταν στη συμπεριφορά στο δρόμο, την αναγκαιότητα της ζώνης και του κράνους και τα αποτελέσματα της χρήσης αλκοολούχων ουσιών στην οδήγηση.
- Το επόμενο βήμα μας ήταν να εντοπίσουμε τις αιτίες των ατυχημάτων στο δρόμο αλλά και τα μέτρα πρόληψης που μπορούμε να πάρουμε κάθε φορά, αφού πριν τα είχαμε ταξινομήσει στις εξής κατηγορίες. Οδηγοί ποδηλάτου, μοτοποδηλάτου, αυτοκινήτου και πεζοί. Οι μέθοδοι που χρησιμοποιήσαμε σ' αυτό το κομμάτι ήταν διάλεξη, διάλογος και προβολή διαφανειών. Μέσω διαφανειών μελετήσαμε ακόμη τα σήματα και τις διαγραμμίσεις στους δρόμους. Σε κάθε ενότητα δίναμε και το αντίστοιχο φύλλο αξιολόγησης, που το απαντούσαμε για μην μένουν απορίες.
- Το θεωρητικό μέρος το εμπλουτίσαμε και με άλλες δραστηριότητες για να μην είναι κουραστικό για τους μαθητές μας.
- Πήγαμε στην **Τροχαία Χίου** όπου αξιωματικός, μας ενημέρωσε για τους τρόπους με τους οποίους η Τροχαία προσπαθεί να μειώσει τα ατυχήματα και πόσο τα έχει καταφέρει.
- Στοιχεία για τα ατυχήματα στο νησί μας, την τελευταία δεκαετία, έδωσε και η **Στατιστική Υπηρεσία της Χίου**.
- Επισκεφθήκαμε την **Τεχνική Υπηρεσία της Χίου**, όπου ο αντιδήμαρχος κος Λιπαρής μας παραχώρησε συνέντευξη με βάση ερωτηματολόγιο, που είχαμε συντάξει στο σχολείο και είχε θέμα την ευθύνη του δήμου στην κυκλοφορία μέσα στην πόλη.
- Δεν παραλείψαμε να δούμε και **Πάρκο Κυκλοφοριακής Αγωγής** της πόλης μας και να μιλήσουμε για την αναγκαιότητά του, προκειμένου να εξασκηθούμε σε θέματα κυκλοφορίας.
- Τελευταία μας επίσκεψη ήταν στο **Νοσοκομείο**, στο χώρο των επειγόντων περιστατικών. Εκεί ο γιατρός κος Φύλλας μας ενημέρωσε για τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν άτομα που έχουν χτυπήσει σε τροχαίο όπως και για τον τρόπο που πρέπει να αντιδράσουμε αν είμαστε μάρτυρες σε ατύχημα, έτσι ώστε να βοηθήσουμε όσο πιο αποτελεσματικά γίνεται.
- Παράλληλα ψάχναμε σε περιοδικά και εφημερίδες ειδήσεις, άρθρα και ρεπορτάζ που είχαν σχέση με το θέμα μας.
- Στη συνέχεια, χωριστήκαμε σε ομάδες εργασίας.
- Ζωγραφήσαμε με πηγή έμπνευσης το αντικείμενο της δράσης μας.
- Φτιάξαμε μια αφίσα με τα σήματα και μια με κολάζ από το υλικό που είχαμε συγκεντρώσει.
- Μελετήσαμε, σχεδιάσαμε και κατασκευάσαμε ένα Πάρκο Κυκλοφοριακής Αγωγής.
- Όλα τα παιδιά πέρασαν από όλες τις ομάδες εργασίας για να έχουν εμπειρία και να εμπλουτίσουν τις δεξιότητές τους.
- Τέλος γράψαμε τις εντυπώσεις μας, θετικές ή αρνητικές από την εμπειρία μας στη δράση, για να αξιολογήσουμε πόσο πετύχαμε τους στόχους μας.

Αναμενόμενα αποτελέσματα-συμπεράσματα:

Το κλίμα σε όλη τη διάρκεια της δράσης ήταν θετικό. Οι περισσότεροι μαθητές πρόθυμα και με ευχαρίστηση συνεργάστηκαν σε όλες τις δραστηριότητες. Υπήρξαν και παιδιά που αρχικά, αρνήθηκαν να παραδεχθούν ότι η συμπεριφορά μας στο δρόμο, η απειρία μας και η υπερεκτίμηση των ικανοτήτων μας, είναι υπεύθυνη σε πολλές περιπτώσεις για τα ατυχήματα, θεωρώντας ότι εκείνα είχαν δίκιο. Στη συνέχεια όμως, μετά από συζήτηση, φάνηκε να αναθεωρούν. Οι γνώσεις που πήραν, με βάση τα τεστ αξιολόγησης αλλά και τη μελέτη του Πάρκου Κυκλοφοριακής Αγωγής που κάναμε, είναι ικανοποιητικές και σε κάθε περίπτωση περισσότερες από αυτές που είχαν αρχικά. Θέλουμε να πιστεύουμε ότι εκτός από τις γνώσεις θα υιοθετήσουν ώριμες και θετικές στάσεις συμπεριφοράς στο δρόμο.

Βιβλιογραφία:

1. Μαθαίνω Κυκλοφοριακή Αγωγή. Αστυνομική Διεύθυνση Χίου, Τμήμα Τροχαίας
2. Κυκλοφορώ με ασφάλεια. Μανιώ Χατζοπούλου
3. Ερωτηματολόγιο εξετάσεων του Υπουργείου Συγκοινωνιών
4. Θεωρητική εκπαίδευση των υποψηφίων οδηγών του Υπουργείου συγκοινωνιών
5. Κυκλοφοριακή Αγωγή και Ατυχήματα, από το πακέτο των προγραμμάτων Υγείας για μαθητές Γυμνασίου και Λυκείου.

4ο ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΧΙΟΥ**Τάξη: Διαταξικό****ΘΕΜΑ: «Το ψάρεμα και οι ψαράδες»****Σχολικό έτος 2003-2004****Υπεύθυνοι καθηγητές:** Χρίστου Ελένη ΠΕ04, Χούλη Ειρήνη ΠΕ02**Τάξη/ Τμήμα:** Μαθητές Α΄, Β΄, Γ΄ Γυμνασίου**Κριτήρια επιλογής θέματος:**

- ⇒ Η άμεση σχέση της οικονομικής ζωής του τόπου μας με την αλιεία.
- ⇒ Η ενασχόληση πολλών γονέων αλλά και των ίδιων των παιδιών, επαγγελματικά ή ερασιτεχνικά, με την αλιεία.
- ⇒ Η εμφάνιση πολλών ειδών ψαριών στην περιοχή μας.
- ⇒ Προβλήματα των ψαράδων, που έχουν απασχολήσει την τοπική κοινωνία.

Σκοποί και ΣτόχοιΓνωστικοί: Επιδιώξαμε:

- ✓ Να γνωρίσουν οι μαθητές καλύτερα τα διάφορα είδη ψαριών και την ωφελιμότητά τους για τη σωστή διατροφή τους.
- ✓ Να ευαισθητοποιηθούν οι μαθητές πάνω σε θέματα αλιείας.
- ✓ Να γνωρίσουν οι μαθητές σωστούς τρόπους ψαρέματος, τους οποίους θα μπορούν και να εφαρμόσουν.
- ✓ Να εμβαθύνουν στον τρόπο ζωής των ψαριών και στις συνήθειές τους, που αποτελούν παράδειγμα προς μίμηση ή αποφυγή.

Περιβαλλοντικοί: Επιδιώξαμε:

- ✓ Να ευαισθητοποιηθούν οι μαθητές στα προβλήματα που δημιουργεί η ρύπανση του περιβάλλοντος και η παράνομη αλιεία.
- ✓ Μέσα από την προβολή ταινιών και σλάνιτς σχετικά με το βυθό και τη ζωή των ψαριών να γνωρίσουν τις ομορφιές του θαλάσσιου περιβάλλοντος και να μάθουν να το σέβονται.

Καλλιέργεια κριτικής και αφαιρετικής ικανότητας: Επιδιώξαμε:

- ✓ Να ξεχωρίσουν και να καταγράψουν μέσα από πλήθος πληροφοριών που είχαν στη διάθεσή τους αυτές που είχαν περισσότερο ενδιαφέρον και εξυπηρετούσαν τους στόχους της εργασίας μας.

Καλλιέργεια δεξιοτήτων: Επιδιώξαμε:

- ✓ Να εκμεταλλευθούν το χώρο του διαδικτύου αντλώντας πληροφορίες, αξιολογώντας τις και εντάσσοντάς τις στο υλικό της εργασίας τους.
- ✓ Να πληκτρολογήσουν οι ίδιοι τις εργασίες που είχαν γράψει, ώστε να εξοικειωθούν με τον ηλεκτρονικό υπολογιστή.

Δραστηριότητες: Μέσα στα πλαίσια της δράσης εκτός από τη θεωρητική γνώση σχετικά με το θέμα οι μαθητές είχαν την ευκαιρία:

- Να επισκεφθούν ψαρολίμανα της περιοχής (Δασκαλόπετρα, Καστέλο).
- Να δουν επιτόπου και να φωτογραφίσουν σύνεργα ψαράδων.
- Να πάρουν συνέντευξη από ψαράδες.
- Να κατασκευάσουν ταμπλώ με κείμενο και φωτογραφίες σχετικά με το ψάρεμα και τους ψαράδες.

Αναμενόμενα αποτελέσματα:

- Οι μαθητές αφομοίωσαν σε ικανοποιητικό βαθμό τις πληροφορίες που άντλησαν από ποικίλες πηγές.
- Ερεύνησαν στο διαδίκτυο και εντυπωσιάστηκαν από τα ευρήματά τους.
- Δούλεψαν σε ομάδες και έμαθαν να συνεργάζονται αρμονικά.
- Μαθητές ιδιαίτερα αδύνατοι στην επίδοσή τους μέσα στην τάξη δραστηριοποιήθηκαν, βρήκαν ενδιαφέρον στο θέμα και εξέφρασαν τις απόψεις τους.

Συμπεράσματα:

Πιστεύουμε ότι οι μαθητές ωφελήθηκαν πολλαπλώς καθώς ήρθαν σε επαφή με γνωστικούς τομείς που δεν εμπεριέχονται στα σχολικά βιβλία και καλλιέργησαν δεξιότητες που διαφορετικά δε θα είχαν την ευκαιρία να βιώσουν.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία:

- 1) Θέμου Ποταμιάνου «Με το γυαλί του ψαρά», εκδ. Εστίας, Αθήνα 1992.
- 2) Θέμου Ποταμιάνου «Μυστικά της θάλασσας», εκδ. Εστίας, Αθήνα 1997.
- 3) «Το υποβρύχιο ψάρεμα» Οδηγός για το ψαροντούφεκο, Εκδ. Tele-press, Αθήνα 1979.
- 4) «Ψάρια και ψαρέματα στην Ελλάδα», εκδ. του περιοδικού ΤΡΙΑΙΝΑ, Αθήνα 1982.
- 5) Εκπαιδευτική Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια «Ζωολογία». Εκδ. Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1991.
- 6) Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λαρούς Μπριτάννικα, εκδ. Πάπυρος, Αθήνα 1996.
- 7) Εισήγηση του καθηγητή κ. Κώστα Ανανιάδη με τίτλο «Εκμετάλλευση των Αλιευτικών βυθών και προστασία της Ελληνικής Υδροβίας Πανίδας και χλωρίδας», που περιλαμβάνεται στο βιβλίο «Επιλεγμένα θέματα διαχείρισης περιβάλλοντος», εκδ. Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας, Αθήνα 1995.
- 8) «Ανάλεκτα II», εκδ. Φιλοπόροδος Όμιλος Βροντάδου, Χίος 1988
- 9) Κώστα Χριστόπουλου «Το ψάρεμα και η τεχνική του», Αθήνα 1983
- 10) Βιντεοταινία «Ψάρια» Ερευνητές, 1995.
- 11) Βιντεοταινία «Ψάρια» Εκπαιδευτική τηλεόραση.
- 12) Βιντεοταινία «Βαθύ ψάρεμα στο Αιγαίο Νο 2».

4ο ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΧΙΟΥ**Τάξη: Διαταξικό****ΘΕΜΑ: «Εδώ που ζούμε»****Σχολικό έτος 2003-2004****Υπεύθυνος καθηγητής:** Κωνσταντινίδης Γεώργιος, Φιλολόγος.**Μαθητές:** 22 Μαθητές από όλες τις τάξεις**Κριτήρια επιλογής του θέματος**

- ⇒ Συχνά περπατούμε στους δρόμους αμέριμνοι για τα γύρω μας, ίδιοι ξένοι στον τόπο μας.
- ⇒ Με τη γνώση η αδιαφορία γίνεται ενδιαφέρον.
- ⇒ Γνωρίζοντας αγαπάς τον τόπο σου: τον προσέχεις, τον σέβεσαι, τον προστατεύεις.
- ⇒ Γνωρίζοντας το παρελθόν συνειδητοποιείς τη ζωή στη διαχρονικότητά της, δένεσαι με τις ρίζες σου.
- ⇒ Πολλοί μαθητές αγαπούν τον τόπο τους, αλλά δεν τον γνωρίζουν.
- ⇒ Είναι ευκαιρία να δραστηριοποιηθούν μαθαίνοντας και να εκφραστούν.

Χώρος - Έκταση

Η εργασία μας καλύπτει τα όρια της περιοχής από την οποία το σχολείο αντλεί το μαθητικό δυναμικό του, το βόρειο μέρος της πόλεως Χίου.

Βοηθοί μαςΗ Τοπική Ιστορία:

Γνώσεις για τον τόπο μας και την Ιστορία του: κατανόηση της ως τώρα ζωής σ' αυτόν, - εκτίμηση της σπουδαιότητας του παρελθόντος μας.
 Συνηθίζω να ερευνώ το παρελθόν, καλλιεργώ την ιστορική μου σκέψη.
 Μαθαίνω να συνεργάζομαι.

Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση:

Αναφορά στο φυσικό περιβάλλον, που φιλοξενεί το ανθρωπογενές.
 Έμφαση στην ενεργητική και κατά ομάδες δραστηριοποίηση των μαθητών.
 Διεπιστημονική θεώρηση του αντικειμένου που εξετάζεται.
 Επισήμανση του αποτελέσματος της ανθρώπινης παρέμβασης στο χώρο.
 Δίδαγμα για μελλοντική χρήση του περιβάλλοντος, καλλιέργεια των σχετικών περιβαλλοντικών αξιών.

ΣκοποίΠαιδαγωγικοί - συναισθηματικοί:

- ✓ Να μάθουν τα παιδιά για τον τόπο τους και τα κτίσματά του και να τα αγαπήσουν, ώστε να μπορούν να τα προστατεύσουν.

Κοινωνικοί:

- ✓ Να εργαστούν σε ομάδες και να αναπτύξουν τη συνεργασία μεταξύ τους.

Μορφωτικοί:

- ✓ Να μορφωθούν ως προς την Τοπική τους Ιστορία και να μάθουν να αναζητούν τη γνώση εκεί απ' όπου μπορούν να τη βρουν.
- ✓ Να εξοικειωθούν, όσο γίνεται στη χρήση των Η/Υπολογιστών.

Στόχοι

Να γνωρίσουμε με τους μαθητές μας τον τόπο και τα κτίσματά του. Να επισημάνουμε ίχνη παλαιότερων μορφών ζωής και δραστηριοτήτων (αρχαιολογικά ευρήματα, νεότερα ίχνη τέχνης, κτίσματα διάφορα με τη χρησιμότητά τους), οικονομικές δραστηριότητες, μελέτη εδάφους - υπεδάφους, ονόματα δρόμων και στοιχεία για άτομα που διακρίθηκαν.

Γνωστικές ενότητες

Ιστορία του νησιού (κτίσματα), Αρχαιολογία (ευρήματα), Γεωγραφία (μορφολογία του εδάφους), Γεωλογία (μελέτη εδάφους, πηγές, υδροφόρος ορίζοντας), Τοπογραφία (εργασίες στους χάρτες του πολεοδομικού σχεδίου), εμπειρία συνανθρώπων μας (συνεντεύξεις).

Εργασίες που έγιναν

Επισκεφθήκαμε επί τόπου περιοχές και κτίσματα, συζητήσαμε με τα παιδιά γι' αυτά που έβλεπαν, ώστε να ευαισθητοποιηθούν, αναζητήσαμε ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους, τα αίτια της σημερινής τους κατάστασης, φωτογραφίσαμε ό,τι κρίναμε πιο αξιόλογο, αναζητήσαμε πληροφορίες από βιβλία στη βιβλιοθήκη του Κοραή και τη Σχολική Βιβλιοθήκη, ζωγραφίσαμε αποδίδοντας εικαστικές εικόνες από τη ζωή που πέρασε, όπως προέκυπτε από την έρευνά μας,. Λάβαμε συνεντεύξεις από συνανθρώπους μας για μορφές δραστηριοτήτων που εκείνοι έζησαν. Εντόπισαν τα παιδιά αρχαιολογικά ευρήματα σε βιβλία και δείγματα νεοελληνικής τέχνης σε νεότερα οικοδομήματα της περιοχής. Εντόπισαν παλιό υδραγωγείο. Είδαν τους τάφους ξεχωριστών ανθρώπων που συνέβαλαν στο πνευματικό μεγαλείο του νησιού μας. Παρακολούθησαν μάθημα για τη γεωμορφολογία της περιοχής, άκουσαν κι έμαθαν για τις πηγές της και τον υδροφόρο ορίζοντά της.

Έτσι η εργασία περιλαμβάνει στοιχεία για ναούς της περιοχής, για κοινωφελή ιδρύματα (νοσοκομείο, λωβοκομείο, λοιμοκαθαρητήριο) που λειτούργησαν πριν από αιώνες ήδη, για οικονομικές δραστηριότητες στην περιοχή (γεωργία, βιοτεχνία, βυρσοδεψία.), για το έδαφος, το υπέδαφος και την παρουσία του νερού. Με τη βοήθεια φίλου πολιτικού μηχανικού βρήκαμε χάρτες της περιοχής και τα παιδιά σημείωσαν σ' αυτούς τα ονόματα δρόμων, τους ναούς και τα σημαντικότερα κτίρια. Στο περιθώριο κάθε σελίδας χάρτη προστέθηκαν αρχαιολογικά ευρήματα που ανακαλύφθηκαν στην περιοχή που ορίζεται στο κομμάτι αυτό του χάρτη. Στοιχεία για κάποιους επώνυμους, που το όνομά τους φέρουν οι δρόμοι γύρω μας, αποτέλεσαν μια τελευταία ενότητα της εργασίας.

Δυσκολίες που συναντήσαμε

Ήταν πρωτόγνωρη για μας αυτή η προσπάθεια. Κάποια σημεία στην έρευνα πεδίου δεν ήταν εύκολα προσιτά. Χρησιμοποιήσαμε κυάλια. Μερικοί, αν και λίγοι, μαθητές δεν ανταποκρίνονταν στην ομαδική εργασία. Έκαναν απλά καταγραφή στοιχείων. Τα βιβλία που ανατρέξαμε ήταν σε γλώσσα δυσνόητη για τα παιδιά. Γινόταν μετάφραση.

Αποτελέσματα

Οι μαθητές αγκάλιασαν την προσπάθεια. Ερεύνησαν τα βιβλία κυρίως, γνώρισαν αυτά που αναφέρονται στην Ιστορία του τόπου και κατέγραψαν σημαντικές πληροφορίες. Με πολύ ενδιαφέρον παρακολούθησαν μάθημα από πολιτικό μηχανικό και συνήθισαν να κινούνται στο χάρτη του πολεοδομικού σχεδίου. Από ιερείς άκουσαν και σημείωσαν πολλά για τους ναούς τους. Από υδρογεωλόγο έμαθαν για τον υπόγειο υδροφόρο ορίζοντα και το σχηματισμό των πηγών της περιοχής. Σε ομάδες κατέγραψαν τα κείμενά τους στους υπολογιστές της αίθουσας «ΟΔΥΣΣΕΑΣ» και πάλι, κατά ομάδες βοήθησαν, με το συντονιστή καθηγητή, να καταγραφεί σε ενιαίο όλο η εργασία. Πολλές φωτογραφίες λήφθηκαν από μαθητές. Με μεγάλη τους χαρά, τέλος, παρουσίασαν την εργασία τους, στο Ομήρειο Πνευματικό Κέντρο Δήμου Χίου.

Αξιολόγηση

Αρχικά διερευνήθηκε η συναισθηματική κατάσταση των παιδιών και η γνωστική κατάστασή τους. Λίγα γνώριζαν, είχαν όμως τα περισσότερα τη διάθεση να μάθουν για τον τόπο τους. Ακολούθησε διάλογος κατά τη συγκέντρωση πληροφοριών και κατά την επεξεργασία τους, καθώς και κατά την εξαγωγή των συμπερασμάτων. Η διάθεσή τους σ' όλη τη διάρκεια της δράσης ήταν πολύ καλή. Κατόρθωσαν ως εκ τούτου να δημιουργήσουν αξιολογη εργασία. Στο ερωτηματολόγιο που συμπλήρωσαν έδειξαν ότι έμειναν ευχαριστημένοι από τη δράση και θα επεδίωκαν, αν άλλαζαν σχολείο, κάποιο που να δίνει αντίστοιχες δυνατότητες.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

1. Γεωργίου Ζολώτα, Η Ιστορία της Χίου, τόμος Α1, Α2, Γ2.
2. Αρχιμ. Ιωάννου Ανδρεάδου, Εκκλησιαστική Ιστορία της Χίου, τόμοι 3
3. Ι. Πολεμίδα, Συμβολή στην Ιστορία της Χίου
4. Κων/νου Κανελλάκη, Χιακά Ανάλεκτα
5. Αντωνίου Π. Στεφάνου, Δείγματα Νεοελληνικής Τέχνης
6. ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΠΑΚΕΤΑ ΠΕΡΙΒ. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ. ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΓΙΑ ΒΙΩΣΙΜΕΣ ΠΟΛΕΙΣ.
7. Περιοδικό του εν Χίω Συλλόγου Αργέντη, (τεύχη).
8. Περιοδικό «Εθνομάρτυς Πλάτων ο Χίου» (τεύχη).
9. Περιοδικό «Χιακά Χρονικά» (τεύχη)
10. Στυλιανού Βίου, Η σύγχρονος Χίος και η παλαιά.

ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΚΑΜΠΟΥ

Τάξη: Διαταξικό

**ΘΕΜΑ: «Η ισότητα των δύο φύλων στην εκπαίδευση.
Η οπτική της νεοελληνικής λογοτεχνίας»**

Σχολικό έτος 2003-2004

Τάξη: Α΄, Τμήμα: Α3, Α4.
 Τάξη: Β΄, Τμήμα: Β1, Β2, Β4.
 Τάξη: Γ΄, Τμήμα: Γ1, Γ2, Γ3, Γ4.

Κριτήρια επιλογής του θέματος

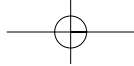
- ⇒ Απαλλαγή των μαθητών από τη μουσειακή οπτική προσέγγισης των έργων της νεοελληνικής λογοτεχνίας.
- ⇒ Συνειδητοποίηση ότι το πρόβλημα της άνιση αντιμετώπισης των δύο φύλων σήμερα είναι υπαρκτό.
- ⇒ Υιοθέτηση νοοτροπίας και ανάπτυξη συμπεριφοράς θετικής ως προς την ισότητα των δύο φύλων στην πράξη.

Σκοπός και στόχοι

- ✓ Το σχολείο, ως φορέας κοινωνικοποίησης των παιδιών, αναπαράγει την κρατούσα ιδεολογία(= έμπρακτη άνιση μεταχείριση των δύο φύλων μέσα από το περιεχόμενο σπουδών) απαιτείται, επομένως, να αναπροσαρμόσει - στο πλαίσιο της λειτουργίας του- τη στάση του στο θέμα αυτό μέσα από: α) τον εκσυγχρονισμό του περιεχομένου σπουδών, β) τη διαμόρφωση δημοκρατικής αντίληψης, ιδεολογίας και συμπεριφοράς στα τρία συστατικά στοιχεία της κοινότητάς του (μαθητές, διδάσκοντες, γονείς).
- ✓ Εντοπισμός των ανισοτήτων μέσα από τη διδασκόμενη ύλη.

Δραστηριότητες

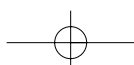
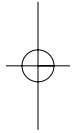
- Ευαισθητοποίηση της ομάδας των μαθητών/-τριών.
- Σύνταξη ερωτηματολογίου (δείγμα: η συνολική σχολική κοινότητα του Γυμνασίου Κάμπου).
- Μελέτη των επιλεγμένων κειμένων της νεοελληνικής λογοτεχνίας (Κ.Ν.Λ., Α΄, Β΄και Γ΄τάξεων Γυμνασίου).
- Ιδιαίτερη και λεπτομερής ανάλυση των έργων: α) Κ. Θεοτόκη, Οι σκλάβοι στα δεσμά τους, β) Γρ. Ξενοπούλου, Στέλλα Βιολάντη.
- Δραματοποίηση του έργου του Ξενοπούλου.
- Προετοιμασία θεατρικής παράστασης.
- Προβολή ταινιών «Κράμερ εναντίον Κράμερ» και «Ποτέ χωρίς την κόρη μου».
- Συζήτηση- ανάλυση των συγκεντρωθεισών πληροφοριών και στοιχείων.
- Αξιολόγηση.

Αναμενόμενα αποτελέσματα- συμπεράσματα:

- Βιωματική μάθηση
- Διαμόρφωση νέας οπτικής για το θέμα της ισότητας
  - α) Σύνδεσή του με τη σύγχρονη δημοκρατία.
  - β) Συνειδητοποίηση του όρου «ανώριμη δημοκρατία»: υπάρχει μεν το θεσμικό πλαίσιο, αλλά απαιτείται διαπαιδαγώγηση των πολιτών προς αλλαγή νοοτροπίας.

Βιβλιογραφία:

1. Δουμάνη- Χρηστέα Μ., 1909, «Η Ελληνίδα μητέρα άλλοτε και σήμερα», Αθήνα: Κέδρος.
2. Κακλαμανάκη Ρ., 1984, «Η θέση της Ελληνίδας στην οικογένεια, στην κοινωνία, στην πολιτεία», Αθήνα: Καστανιώτης.
3. Σακαλάκη Μ., 1984, «Κοινωνικές ιεραρχίες και σύστημα αξιών. Ιδεολογικές δομές στο νεοελληνικό μυθιστόρημα», Αθήνα: Κέδρος.
4. Τζιόβας Δ., 1987, «Μετά την αισθητική, θεωρητικές δοκιμές και ερμηνευτικές αναγνώσεις της νεοελληνικής λογοτεχνίας», Αθήνα: Γνώση.
5. Γληνός Δ, 1971, «Γυνακείος ανθρωπισμός», Εκλεκτές σελίδες, Αθήνα: Στοχαστής.

ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΚΑΜΠΟΥ

Τάξη: Διαταξικό

ΘΕΜΑ: «Οι εκκλησίες του Κάμπου»

Σχολικό έτος 2003-2004

Τάξη: Α΄, Τμήμα: Α1, Α2, Α3, Α4, Α5.
 Τάξη: Β΄, Τμήμα: Β1, Β2, Β3, Β4.
 Τάξη: Γ΄, Τμήμα: Γ1, Γ2, Γ3, Γ4.

Κριτήρια επιλογής του θέματος:

- ⇒ Μελέτη των εκκλησιών της περιοχής του Κάμπου ως ιστορικών- αρχιτεκτονικών μνημείων.
- ⇒ Σύνδεση της αρχιτεκτονικής και των υλικών κατασκευής με τον φυσικό περιβάλλοντα χώρο.
- ⇒ Σεβασμός προς την ιστορία- πολιτισμό του Κάμπου ειδικότερα και της Χίου γενικότερα.

Σκοπός και στόχοι:

- ✓ Οι μαθητές/-τριες του Σχολείου, κατά κύριο λόγο, κατάγονται και ζουν στην περιοχή του Κάμπου. Κατά, συνέπεια, καθημερινά βλέπουν τις εκκλησίες και εκκλησιάζονται σε αρκετές από αυτές.
- ✓ Δεδομένου του ιστορικού και ιδιαίτερου χαρακτήρα της αρχιτεκτονικής (εκκλησιαστικής και κοσμικής) της περιοχής, το θέμα αυτό αναδεικνύεται πολύ ενδιαφέρον.

Δραστηριότητες:

- Ευαισθητοποίηση των μαθητών- Οργάνωση της ομάδας σε υποομάδες εργασίας.
- Συλλογή πληροφοριών για το υπό μελέτη θέμα (Βιβλιογραφία, αρχείο Ι. Μητροπόλης Χίου).
- Επίσκεψη των ομάδων στις εκκλησίες (μία ανά εβδομάδα φωτογράφιση του μνημείου).
- Επεξεργασία των στοιχείων ανά εκκλησία- σύνταξη πρώτων κειμένων.

Αναμενόμενα αποτελέσματα- συμπεράσματα:

- Βιωματική μάθηση.
- Προσέγγιση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της αρχιτεκτονικής του Κάμπου.
- Γνώση της τοπικής πολιτιστικής ιστορίας.
- Συνειδητοποίηση της ιστορικής ιδιαιτερότητας της περιοχής
- Υιοθέτηση από τους μαθητές συμπεριφορών που τείνουν στην προστασία του Κάμπου.

Βιβλιογραφία:

1. Ν. Περγής, «Ο Κάμπος», τ. 2ος. Χίος 1972.
2. «Οι Παναγίες της Χίου», επιμ. 4ο Γυμνάσιο Χίου, Χίος 2003.
3. Ι. Ανδρεάδου, «Ιστορία της εν Χίω Ορθοδόξου Εκκλησίας», τ. 1-4, Αθήνα 1940.

ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΚΑΜΠΟΥ**Τάξη: Διαταξικό****ΘΕΜΑ: «Οικονομία, Επιχείρηση και Εγώ»****Σχολικό έτος 2003-2004**

Τάξη: Α΄, Τμήμα: Α2, Α3, Α4, Α5.
Τάξη: Β΄, Τμήμα: Β2, Β3, Β4.
Τάξη: Γ΄, Τμήμα: Γ1, Γ2, Γ3.

Κριτήρια επιλογής του θέματος:

- ⇒ Σημαντική η βαρύτητα των οικονομικών δραστηριοτήτων στην σύγχρονη κοινωνία.
- ⇒ Το σχολείο, ως φορέας κοινωνικοποίησης, οφείλει να προετοιμάσει τους μαθητές σχετικά με τα οικονομικά θέματα.

Σκοπός και στόχοι:

- ✓ Παροχή γνώσεων σε θέματα οικονομικών δραστηριοτήτων.
- ✓ Ανάπτυξη πνεύματος πρωτοβουλίας και υπευθυνότητας στους μαθητές.
- ✓ Ευαισθητοποίηση των μαθητών σε θέματα τρέχουσας οικονομικής ειδησεογραφίας και ευρύτερης δραστηριότητας.

Δραστηριότητες:

- Ενημέρωση ομάδας για το υπό προσέγγιση θέμα.
- Χαρτογράφηση των ιδιωτικών επιχειρήσεων, των συνεταιριστικών μονάδων, των Τραπεζών, των ασφαλιστικών εταιρειών και των χρηματιστηριακών γραφείων που λειτουργούν στη Χίο.- συγκέντρωση πληροφοριών από το βιβλίο της Γ΄ Λυκείου «Αρχές Οικονομικής Θεωρίας».
- Επίσκεψη σε οικονομικές μονάδες της Χίου.

Αναμενόμενα αποτελέσματα- συμπεράσματα:

- Βιωματική μάθηση.
- Πρόσκτηση βασικών γνώσεων για τη λειτουργία ιδιωτικών και δημόσιων οικονομικών μονάδων.
- Κατανόηση βασικών οικονομικών όρων.
- Προβληματισμός των μαθητών για το ενδεχόμενο απασχόλησης στον επιχειρηματικό τομέα (σε συνάφεια ή μη με την τοπική οικονομία), μέσα από τη γνώση των τοπικών παραγωγικών δυνατοτήτων.

Βιβλιογραφία:

1. Π. Παπαγεωργίου. «Εισαγωγή στο διεθνές management», εκδ. Αθ. Σταμούλης, Πειραιάς 1990.
2. Δ. Π. Καράγεωργα. «Οι οικονομικές λειτουργίες του κράτους», εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1999.
3. Ε. Δ. Πουρναράκης, «Εισαγωγή στην Οικονομική», τ. Ι: Μακροοικονομία, Αθήνα 1995.
4. Σ. Ι. Ασδραχτάς, «Οικονομία και Νοοτροπίες», 10 Νεοελληνικά Μελετήματα, εκδ. Ερμής, Αθήνα 1998

ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΚΑΜΠΟΥ

Τάξη: Διαταξικό

ΘΕΜΑ: «Ταξιδεύοντας με τη μουσική στον κόσμο»

Σχολικό έτος 2003-2004

Τάξη: Α΄, Τμήμα: Α4, Α5.
 Τάξη: Β΄, Τμήμα: Β1, Β2, Β4.
 Τάξη: Γ΄, Τμήμα: Γ1, Γ2, Γ3, Γ4.

Κριτήρια επιλογής θέματος

- ⇒ Η επιλογή θέματος άπτεται της ανάγκης των παιδιών να γνωρίσουν τη μουσική με την ευρύτερη έννοια του όρου: α) πώς μεταδίδεται ο ήχος που αποτελεί και τη βάση της μουσικής; β) πώς επενδύεται μουσικά ένα ποίημα και πως ενορχηστρώνεται;
- ⇒ Επίσης διαπιστώσαμε το ενδιαφέρον των παιδιών να γνωρίσουν όχι μόνο την πρώτη εκτέλεση ενός κομματιού αλλά και τη δεύτερη ή την τρίτη αλλά και το ταξίδι της μουσικής με άλλο στίχο σε άλλες γλώσσες και πολιτισμούς. Άρα λοιπόν βασικό μας κριτήριο ήταν η γνωριμία με το τραγούδι ως πρεσβευτή της χώρας του.

Σκοποί-Στόχοι

- ✓ Τα προαναφερθέντα μπορούν να θεωρηθούν a priori και στόχοι του προγράμματος με μια επισήμανση καθοριστική:
- ✓ Τα παιδιά να γνωρίσουν τη μουσική σε συνάρτηση με την υψηλή τεχνολογία. Έτσι τα παιδιά καλούνται να «κατεβάσουν» από το διαδίκτυο μουσική, να την αποθηκεύσουν, να την αναπαράγουν και να την αρχειοθετήσουν ψηφιακά. Επίσης να βιντεοσκοπούν και να παρουσιάζουν τις εργασίες τους με τη βοήθεια υπολογιστών.

Αναμενόμενα αποτελέσματα- συμπεράσματα

- Τα παιδιά μέσα από το πρόγραμμα να γνωρίσουν την ελληνική και ξένη μουσική από τη σύλληψή της μέχρι την αναπαραγωγή της.
- Να εκφράσουν συναισθήματα, να αποκτήσουν ή να βελτιώσουν τις γνώσεις τους στη χρήση προηγμένων τεχνολογικά μέσων.
- Να δημιουργήσουν τα δικά τους μουσικά cd και να διατηρήσουν από το πρόγραμμα θετικές αναμνήσεις.

Δραστηριότητες:

- Συγκρότηση ομάδων εργασίας.
- Παρουσίαση ελληνικών τραγουδιών- συνθετών.
- Εξοικείωση των μαθητών με την τεχνολογία (χρήση Η/Υ για την καταγραφή τραγουδιών)- Δημιουργία αρχείου.
- Τα παιδιά παρουσίασαν τους αγαπημένους τους καλλιτέχνες.
- Συναυλία στο σχολείο από τοπικό συγκρότημα.
- Αξιολόγηση της δράσης.

Βιβλιογραφία:

Δεν χρησιμοποιήθηκε βιβλιογραφία.

ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΚΑΜΠΟΥ

Τάξη: Διαταξικό

ΘΕΜΑ: «Μαθαίνω τον εαυτό μου»

Σχολικό έτος 2003-2004

Τάξη: Α΄, Τμήμα: Α3, Α5.
Τάξη: Β΄, Τμήμα: Β2, Β3.
Τάξη: Γ΄, Τμήμα: Γ3.

Κριτήρια επιλογής του θέματος:

- ⇒ Να δοθεί η δυνατότητα στους μαθητές να γνωρίσουν τον εαυτό τους και, κυρίως, να συζητήσουν για θέματα που τους απασχολούν.
- ⇒ Η δράση λειτουργεί ως «ανάσα» για ενδοσκοπήση και επικοινωνία.

Σκοπός και στόχοι:

- ✓ Να γνωρίσουν οι μαθητές τον εαυτό τους και να κατανοήσουν την αντίδρασή τους σε συγκεκριμένα προβλήματα.
- ✓ Να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές ότι οι ανησυχίες του καθενός είναι και ανησυχίες των συμμαθητών του.
- ✓ Να ενημερωθούν για τις εξαρτησιογόνες ουσίες και, κυρίως, για τα αίτια που οδηγούν τους νέους στη λήψη τους.
- ✓ Να κατανοήσουν ότι ο εθισμός στις εξαρτησιογόνες ουσίες συνιστά κίνδυνο για όλους και όχι μόνο για τις περιθωριοποιημένες κοινωνικά ομάδες.

Δραστηριότητες:

- Δημιουργία ομάδας.
- Καθορισμός των κανόνων λειτουργίας της ομάδας
- Συζητήσεις.
- Παιχνίδια.

Αναμενόμενα αποτελέσματα- συμπεράσματα:

- Ο στόχος της αυτογνωσίας είναι ακόμα ζητούμενο.
- Κατανόηση των αιτίων χρήσης εξαρτησιογόνων ουσιών.

Βιβλιογραφία:

Δεν χρησιμοποιήθηκε βιβλιογραφία.

ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΚΑΜΠΟΥ

Τάξη: Διαταξικό

ΘΕΜΑ: «Ο τόπος μας στον κύκλο του χρόνου»

Σχολικό έτος 2003-2004

Τάξη: Β΄, Τμήμα: Β1, Β2.
 Τάξη: Γ΄, Τμήμα: Γ1, Γ2, Γ3, Γ4.

Κριτήρια επιλογής του θέματος:

- ⇒ Συνέχιση του προγράμματος της Π.Ε. «Παραδοσιακοί οικισμοί και φύση» των δύο προηγούμενων σχολικών ετών.
- ⇒ Ενδιαφέρον για στοιχεία πολιτισμού- λαογραφίας σε σχέση με τον χρόνο και τον τόπο.

Σκοπός και στόχοι:

- ✓ Ευαισθητοποίηση των παιδιών για την πολιτιστική κληρονομιά μας.
- ✓ Καταγραφή ηθών, εθίμων, παραδόσεων του τόπου μας, με στόχο την σκιαγράφηση της ιδιαιτερότητας του τοπικού λαϊκού πολιτισμού μας σε σχέση με τις περιβαλλοντικές αλλαγές στον κύκλο ενός έτους.
- ✓ Απόκτηση εμπειριών για τη διαμόρφωση ενός κοινού συστήματος αξιών.

Δραστηριότητες:

- Ευαισθητοποίηση των μαθητών σχετικά με το πρόγραμμα.
- Συγκέντρωση βιβλιογραφίας.
- Ανθολόγηση πληροφοριών από τη βιβλιογραφία- σύνταξη πρώτων εργασιών.
- Χριστουγεννιάτικα και αποκριάτικα δρώμενα.

Αναμενόμενα αποτελέσματα- συμπεράσματα:

- Εξοικείωση των μαθητών με τα στοιχεία της λαϊκής κληρονομιάς.
- Προβολή αυτών, ώστε να γίνουν κτήμα και των επόμενων γενεών.
- Αξιολόγηση των επιτευγμάτων του λαϊκού πολιτισμού και της συμβολής τους στην πορεία του σύγχρονου ελληνικού πολιτισμού.
- Άνοιγμα του σχολείου στην τοπική κοινωνία.

Βιβλιογραφία:

1. Πρωάκη Κ., «Λαογραφικοί θησαυροί Θυμιανών», Χίος 1985.
2. Ψιλάκη Ν. & Μ., «Το ψωμί των Ελλήνων και τα γλυκίσματα της λαϊκής μας παράδοσης», εκδ. Καρμάνωρ, Ηράκλειο 2001.
3. Μαυρογιώργη Π., «Το χωριό μου Άγ. Γεώργιος Συκούσης», τ. 2ος. Χίος 1991.4. Βίτου Στ., «Χιακή λαογραφία», Χίος 1997.

ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΚΑΜΠΟΥ

Τάξη: Διαταξικό

ΘΕΜΑ: «Μουσικό Εργαστήριο»

Σχολικό έτος 2003-2004

Τάξη: Α΄, Τμήμα: Α1, Α2.
 Τάξη: Β΄, Τμήμα: Β1, Β2, Β3.
 Τάξη: Γ΄, Τμήμα: Γ1, Γ2.

Κριτήρια επιλογής του θέματος:

- ⇒ Ενοποίηση μιας ανομοιογενούς ομάδας με μοναδικό γνώμονα την αγάπη των παιδιών για τη μουσική, όπως αυτή μπορεί να υπάρχει μέσα από τις προσωπικές εμπειρίες τους.
- ⇒ Διεύρυνση των εμπειριών αυτών μέσω της συγκεκριμένης δράσης.

Σκοπός και στόχοι:

- ✓ Εμπειρική γνώση της μουσικής, ως έκφρασης βιωματικής, αλλά και συγκέντρωση πληροφοριών- πρόσληψη γνώσεων, μέσα από την έρευνα, σε διάφορα μουσικολογικά θέματα, όπως την τοπική παραδοσιακή μουσική, τα ευρωπαϊκά και ελληνικά μουσικά όργανα, την κατασκευή απλών μουσικών οργάνων, τη στιχουργία και μουσική σύνθεση, την χορωδιακή πράξη.

Δραστηριότητες:

- Ευαισθητοποίηση της ομάδας των μαθητών/-τριών.
- Απόδοση μουσικών έργων από παιδιά της ομάδας στο εργαστήριο μουσικής του σχολείου.
- Καταγραφή στοιχείων και πληροφοριών από το σχολικό εγχειρίδιο και από εποπτικό υλικό (διαφάνειες - φωτογραφίες - βιντεοταινίες) για τα υπό μελέτη θέματα.
- Αξιολόγηση.

Αναμενόμενα αποτελέσματα- συμπεράσματα:

- Ανάπτυξη της μουσικής έκφρασης και δημιουργίας.
- Ίδρυση μουσικού εργαστηρίου - όχι απλά ως διδακτικού χώρου, αλλά ως θεσμού- στο Γυμνάσιο Κάμπου.

Βιβλιογραφία:

Δεν χρησιμοποιήθηκε βιβλιογραφία.

ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΚΑΜΠΟΥ

Τάξη: Διαταξικό

ΘΕΜΑ: «Όμορφαίνω το σχολείο μου, δημιουργώντας τον κήπο του»

Σχολικό έτος 2003-2004

Τάξη: Α΄, Τμήμα: Α1, Α2, Α4, Α5.
 Τάξη: Β΄, Τμήμα: Β1, Β2.
 Τάξη: Γ΄, Τμήμα: Γ1, Γ2, Γ3.

Κριτήρια επιλογής του θέματος:

- ☞ Το ενδιαφέρον των μαθητών και των εκπαιδευτών για την αισθητική εξωτερική εικόνα του σχολείου.
- ☞ Το φυσικό περιβάλλον της περιοχής του Κάμπου, όπως αυτό στολίζεται από τα πάμπολλα περιβόλια εσπεριδοειδών.

Σκοπός και στόχοι:

- ✓ Η συμβολή ενός καλαίσθητου διδακτικού χώρου στην ποιοτική μαθησιακή διαδικασία.
- ✓ Η παροχή πρακτικών γνώσεων στους μαθητές για τις βασικές αγροτικές εργασίες που αφορούν στην καλλιέργεια δένδρων και φυτών που ανήκουν στην τοπική χλωρίδα.
- ✓ Η δημιουργία ενός όμορφου κήπου στο σχολείο.

Δραστηριότητες:

- Ενημέρωση των μαθητών- σχηματισμός των ομάδων εργασίας.
- Καταγραφή της υπάρχουσας βλάστησης στον σχολικό κήπο.
- Σχεδίαση του σχολικού κήπου- προετοιμασία και καθαρισμός του χώρου.
- Πληροφορίες για τις αγροτικές εργασίες που αφορούν στην καλλιέργεια ελιάς, μουριάς, εσπεριδοειδών.
- Πληροφορίες για καλλωπιστικά φυτά και λουλούδια.
- Επίσκεψη σε φυτώριο
- Αξιολόγηση.

Αναμενόμενα αποτελέσματα- συμπεράσματα:

- Βιωματική μάθηση
- Διαμόρφωση νέας οπτικής για το θέμα της ισότητας
  - α) Σύνδεσή του με τη σύγχρονη δημοκρατία.
  - β) Συνειδητοποίηση του όρου «ανώριμη δημοκρατία»: υπάρχει μεν το θεσμικό πλαίσιο, αλλά απαιτείται διαπαιδαγώγηση των πολιτών προς αλλαγή νοοτροπίας.

Βιβλιογραφία:

1. Γιτσαλικίδης Δ., «Σύγχρονοι ελληνικοί κήποι», Θεσσαλονίκη 1987.
2. Σαλιάρης Π., «Τα αγριολούλουδα της Χίου», Χίος 1995
3. Σφήκας Α., «Ειδική γεωργία», Θεσσαλονίκη 1978.

ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΚΑΜΠΟΥ

Τάξη: Διαταξικό

ΘΕΜΑ: «Λόγος - Έργο - Νόημα»

Σχολικό έτος 2003-2004

Τάξη: Α΄, Τμήμα: Α1, Α4, Α5.
 Τάξη: Β΄, Τμήμα: Β1, Β2, Β3, Β4.
 Τάξη: Γ΄, Τμήμα: Γ1, Γ3.

Κριτήρια επιλογής του θέματος:

⇒ Να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές ότι η γνώση της γλώσσας άπτεται όλων των τομέων δράσης του ατόμου.

Σκοπός και στόχοι:

✓ Ευαισθητοποίηση των μαθητών στη χρήση της γλώσσας ως εργαλείου όχι μόνο κοινωνικοποίησης, αλλά και αισθητικής παιδείας.

Δραστηριότητες:

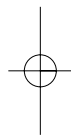
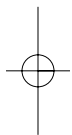
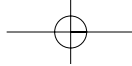
- Ευαισθητοποίηση της ομάδας των μαθητών/-τριών.
- Ασκήσεις αυτοέκφρασης- αυτοσυγκράτησης- εσωτερικής σιωπής- ανάγνωσης/ ιστορήσης του εσωτερικού τοπίου.
- Μουσικά ακούσματα.
- Διδασκαλία- δημιουργία θεατρικής κίνησης.
- Παρουσίαση του ασκημένου εαυτού μου.
- Μελέτη νεοελληνικών κειμένων- αρχαιοελληνικής μουσικής.
- Ασκήσεις εκφραστικής ανάγνωσης.
- Λήψη με βιντεοκάμερα τοπίων από την ιστορική τοποθεσία «Εμπορείος» (Ν. Χίος)

Αναμενόμενα αποτελέσματα- συμπεράσματα:

- Βιωματική μάθηση.
- Αυτογνωσία.
- Ανακάλυψη ταλέντων (η λήψη των τοπίων, το μοντάζ, η αφίσσα έγιναν από μαθητές).

Βιβλιογραφία:

1. Γ. Σεφέρη, «Ποιήματα», εκδ. Ίκαρος, Αθήνα 1998 (19η έκδοση).
2. Δ. Σολωμού, «Ποιήματα», Ίκαρος, Αθήνα 1999 (7η έκδοση).
3. Ν. Βρεττάκου, «Τα Ποιήματα», τ. Α΄- Γ΄, εκδ. Θεμέλιο, Αθήνα 1999.
4. Μιχαηλίδη Σ., «Εγκυκλοπαίδεια της Αρχαίας Ελληνικής Μουσικής», Μ.Ι.Ε.Τ. Αθήνα 1981.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΕΠΕΑΕΚ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ
ΣΥΓΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΤΑΜΕΙΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΠΑΙΔΕΙΑ ΜΠΡΟΣΤΑ
2^ο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Εκπαίδευσης και Αρχικής
Επαγγελματικής Κατάρτισης

**ΕΡΓΟ ΣΥΓΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΟΥΜΕΝΟ 75% ΑΠΟ ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ ΚΑΙ 25% ΑΠΟ ΕΘΝΙΚΟΥΣ ΠΟΡΟΥΣ**

